

DEVELOPMENT, GOVERNANCE, AND SECURITY: A COMPARATIVE STUDY OF SUCCESSFUL AND FRAGILE MODERN STATES

Gordana Mišev¹, Petar Stanojević²

ABSTRACT

In the first quarter of the 21st century, despite all forms of social and other progress, the world has not achieved lasting peace. Social conflict and war, as its worst form, are as old as humanity itself, and it is increasingly evident that they will disappear only when humanity itself disappears. While numerous scientists and the professional public focus on studying conflicts and wars, the study of development, peace and stability has remained on the margins of science. Although there are currently 56 conflicts worldwide, most states are in some form of peace. The research addresses how developed countries secure safety and the extent to which development and security are interrelated. The research focuses on both developed and least-developed countries, examining the factors that drive state development across political, economic, ecological, social and military dimensions, and how these factors are guided through political governance to ensure security at all levels. The aim of the paper is to describe and explain the factors that build peace and influence the security of states. Analysis of various global development reports has indicated that military power, economic development and democracy have an impact, but are not decisive for the peace and security of states. The study concludes that education, particularly a high proportion of highly educated citizens, is the key factor for development, peace and stability.

ARTICLE HISTORY

Received:
28/10/2025
Revised:
28/1/2026
Accepted:
18/2/2026

KEYWORDS

Peace;
development;
security;
interdependence;
education.

Cite this article as: Mišev, Gordana, and Petar Stanojević. 2026. "Development, Governance, and Security: A Comparative Study of Successful and Fragile Modern States". *The Review of International Affairs* LXXVII (1196): 9–67. https://doi.org/10.18485/iipe_ria.2026.77.1196.1

¹ Assistant Professor, Faculty of Diplomacy and Security, Belgrade, Serbia. E-mail: gmisev77@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8525-088X>.

² Full professor, Faculty of Security, Belgrade. E-mail: petstano45@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4964-9113>.

Introduction³

Despite the catastrophic consequences of the First and Second World Wars and the development of a global peace-building trend, it remains an undeniable fact that all major powers have participated, directly or indirectly, in numerous armed conflicts from the Second World War to the present. Since the collapse of socialism, major and regional powers have stimulated, provoked, or directly engaged in contemporary wars (e.g., in Chechnya, the former SFRY, Georgia, Ukraine, Syria, Iraq, Israel and Palestine, Chad, Ethiopia, Eritrea, etc.). Although some of these conflicts have involved members of the European Union and NATO to varying degrees, a significant number of states worldwide are characterized by peace, development, and stability, which serve as complementary elements of state security. Currently, while numerous scholars and experts focus on studying conflicts and wars, the investigation of development, peace and stability has largely remained on the margins of academic research and practice. At present, there are 56 conflicts worldwide, yet most states enjoy a relative degree of peace.

In international relations, there is a prevailing trend to view the political, social and economic systems of developed Western countries as the ideal socio-political and economic models, based on democracy and liberalism, without substantial attention to how their development and security were achieved. Under pressure from the international community, many underdeveloped and developing countries almost forcibly align their domestic legislation with Western standards, expecting that the formal implementation of primarily economic laws and regulations, along with market openness and freedom, will create conditions for uninterrupted economic growth and development (Mišev 2022). Post-socialist and post-colonial countries, exhausted by economic recession often accompanied by internal conflicts, lack the capacity to implement measures that would transform the political and economic system, as well as the overall social consciousness and the spectrum of social, cultural and traditional values. The positive effects of these changes are absent, transitions have been prolonged over years and decades, and public dissatisfaction once again culminates in protests and conflicts. Even states and territories under the protectorate of Western powers (Afghanistan, Iraq, Bosnia and Herzegovina, Libya, Kosovo and Metohija) have failed to build stable democratic institutions, stimulate economic development, and ensure security at all levels (Mišev 2022).

---

³ The work is based on the research methodology of the doctoral dissertation of Gordana Mišev (2022) titled "Factors of successful development of states and their implications for security", University of Belgrade – Faculty of Security Studies.

The aforementioned suggests that a fundamental problem for Western societies and the international community is that the formulation of international policy and development has not been viewed through a security lens, but exclusively through economic and political perspectives. That is why it is necessary to rely on the complex and multilevel security in terms of Copenhagen's School of Security. If successfully developed states serve as examples of security, the question arises: which development factors lead to stability and security, and in turn, which security factors contribute to development and how could these be applied to underdeveloped and developing countries? It is clear that insisting solely on economic reforms and the simple implementation of democracy and liberal systems cannot achieve development goals, and consequently, cannot ensure security in underdeveloped and developing countries, particularly in regions affected by frozen, unresolved or ongoing conflicts.

Moreover, development and security are increasingly gaining political significance. The importance of this issue is highlighted in the *Council Conclusions on Security and Development of the European Union* from November 2007, which states that without peace and security there can be no sustainable development, and in turn, without development and the eradication of poverty, there can be no sustainable peace. Progress in the areas of development, security and human rights must go hand in hand (EU 2007). When discussing a country's development, the term *developed state* refers to economic growth and a high standard of living (wealth). "Standard criteria for assessing a country's level of development include *per capita* income or gross domestic product *per capita*, the level of industrialization, general living standards and the extent of technological infrastructure" (Majaski 2026). In other words, a developed state does not refer solely to collective economic and human development, but also describes the essential role of the state in utilizing national resources and directing incentives through the inherent process of policymaking (Ng 2008). In 1992, the World Bank defined governance as "governance is defined as the manner in which power is exercised in the management of a country's economic and social resources for development." (WGI 2020). This definition highlights the importance of governance and development, but does not address security, which is a dependent component and a necessary condition for governance and development, as well as the causal link between development and security.

The **primary research problem** of this study concerns how successfully developed countries ensure security and whether development is intrinsically linked to security, and *vice versa*, security to development. The **subsidiary research problem** involves the analysis of factors defined through a sectoral approach: military, political, economic, ecological and societal. In this context,

it is necessary to examine the interconnection between development factors and security factors, as well as their causal relationship. The enhancement of specific development and security factors in underdeveloped and developing countries could, in the long term, achieve the objectives of international policy, namely peace, stability and economic growth. “The fundamental problem of contemporary civilization is to identify the proper model of development governance and to anticipate its trends” (Đorđević 2007, 42). The **subject** of this research includes the developed countries Norway, Netherlands, Sweden, Switzerland, Canada and Australia, selected on the basis of 11 reports covering political, economic, environmental, social and military areas. The paper analyzes the factors that contribute to their development in political, economic, environmental, social and military dimensions, as well as how these factors are directed through political governance to ensure security at all levels. In other words, the focus is on identifying the factors that make successfully developed states more resilient to global security threats. The **aim** of this study is to describe and explain the factors that build peace and influence the security of states, and where possible, to identify the dominant ones. The paper also sets out specific goals: identifying the most important factors, assessing their impact through a comparison of selected developed and underdeveloped countries. The **theoretical and methodological framework**, based on the Copenhagen School of Security Studies, distinguishes five security sectors: military, political, economic, ecological and societal. The Copenhagen School emphasizes the quality of life as the essence of the security concept. Buzan asserts that “national security entails the preservation of a satisfactory life for people, aligned with the needs and legitimate intentions of others. It includes freedom from armed attacks and pressures, freedom from internal subversion, and freedom from the erosion of political, economic and social values, which constitute the essence of the quality of life” (Buzan 1991, 17). It is anticipated that this research will contribute to a better understanding of the role that development factors play in building stable and secure states.

This study uses five levels of security: individual, societal, state, regional and global. Individual security exists only if it is proportional to freedom from threat. Social security in this sense implies threatening the needs and interests of members of a certain social group that would lead to their assimilation or disappearance (Mišev 2025). While national security includes the security dynamics that take place between states and refers to the threat to the territorial integrity and sovereignty of states, regional security implies a group of states whose security interests are interdependent and cannot be viewed separately. Global security includes complex international relations that depend on the relations of great powers. With global problems, the

importance of global security also grows. Each of these forms of security is distinct, whether it involves civil protests and unrest, attacks on state borders, natural disasters affecting part of a territory, or large-scale pandemics that impact the entire world. Threats to security can be external or internal. A state cannot be considered at risk unless each citizen experiences fear of an external threat, and often, securitization of a particular issue or event serves to provoke that fear (Mišev 2022).

Relying on the sectoral approach of the Copenhagen School of Security, sub-factors that indicate both development and security, as well as their interdependence, are derived from military, democratic, economic, ecological, and political development factors. The factors used to measure various characteristics of states in this study are encompassed in the report *A Survey of Composite Indices Measuring Country Performance: 2008*, published by the United Nations Development Programme (Bandura 2008). The selection principle focused on reports that are theoretically recognized by the Copenhagen School and aligned with the research topic and objectives. The second criterion was measurability, i.e., the ability to quantify the factors. The third criterion was longevity, meaning the persistence of institutions responsible for measuring specific state performance indicators. A total of 11 indices and reports were utilized:⁴

1. *Global Firepower index* (GFP 2020; GFP 2025),
2. *Index of Economic Freedom at The Heritage Foundation* (EFI 2020; EFI 2024),
3. *Environmental Performance Index (EPI) Yale Center for Environmental, Law & Policy*, (EPI 2020; EPI 2024),
4. *Democratic Index, The Economist Intelligence Unit* (Democracy index 2020; Democracy index 2024),
5. *Fragile States Index (FSI), Fund for peace* (FSI 2020; FSI 2024),
6. *Worldwide Governance Indicators (WGI), World Bank* (WGI 2020; WGI 2024).
7. *The Human Development Report 2020, UNDP* (UNDP 2020; UNDP 2024),
8. *World's Best Countries For Education System* (Ceoworld 2024);
9. *The Global Health Security Index* (GHS 2019; GHS 2024);
10. *IMD World Digital Competitiveness Ranking* (WDC 2020; WDC 2024);

⁴ Most institutions provide reports for the preceding year, while only Global Firepower publishes projections for the following year, which makes their reports the most up-to-date.

11. *Crime Index By Country* (Numbeo 2021; Numbeo 2024) and *The Global Organized Crime Index* (GOCI 2021; GOCI 2024).

Selection of the Group of the Most Developed and Safest Countries

By examining global security issues, all risks and threats at every level of security, from individual to global, have been mapped, along with their impact on development factors. The next step is the analysis, identification and quantification of the most important development factors and their correlation with global problems. By identifying and analyzing successfully developed states, factors of key importance for security are obtained. A special phase in the research process is the testing of the opposite hypothesis: that the least successful states are the worst ranked according to the most important security factors. This is important to demonstrate the two-way influence that these factors have on the successful or unsuccessful development of a state (Mišev 2022). Through a critical review of analyses of military, political, democratic, economic, ecological, governance and other reports, as well as their application to both successfully developed and underdeveloped states, the identified factors need to be supplemented in accordance with the research problem. The weaknesses of certain reports pointed to development factors that were not considered, thereby providing a particular contribution to the research. This phase of the study demonstrates that security factors and development factors overlap, intertwine and mutually reinforce each other (Mišev 2022).

For the classification of states, the Pareto model, or the so-called 80/20 Pareto principle, was used, which is based on the idea that there is a usable majority and a vital minority. In this way, out of the one hundred and ninety-three (193) countries in the world, twenty percent (forty countries) ranked highest in terms of military power were first selected, which is traditionally the foundation of security. These were then further filtered according to economic, ecological, democratic and political factors, and subsequently analyzed through the governance (control) factor. The reports use both quantitative and qualitative methods to calculate certain values (sub-factors), which are assessed and measured. To overcome the problem of adequately comparing different numerical values, these scores were converted into linguistic variables. This was done by grouping the values into specific groups or ranks. To obtain a more precise overview of the ranks and positions of states, ranks were defined across five categories: very high (ranked), high, medium, low and very low. On average, each category encompasses twenty to thirty countries (the top twenty in a given rank fall into the “very high” category, the next twenty into “high”, similarly for “low” and “very low”, while

the “medium” ranked category generally includes thirty or more countries) (Mišev 2022). However, there are certain deviations here as well, primarily due to the number of states included in the reports. Although there are approximately two hundred countries and territories in the world, some actors in international relations do not provide data (mostly countries where prolonged conflicts have weakened or incapacitated state institutions), or due to the size of their territory and population, are not included in the reports. The Economic Intelligence Unit does not include countries with fewer than 500,000 inhabitants, analyzing 165 countries and 2 territories; the Global Power Index analyzes 140 countries and territories; Heritage analyzes 180; the Fund for Peace 178; and the World Bank 214 (Mišev 2022). It is much easier to follow quantified expressions (high, very high, etc.) than numbers in tables. Moreover, due to the different numerical values, it is not comparable, for example, a score of 90 and a score of 8.20, even though both correspond to the same rank (highly ranked state).

Table 1 presents the results of the ranking of states in the previously explained manner. The first column represents the scale (rank) from the highest to the lowest ranked states, while the other columns classify countries according to the most important factors, proportionally to the score and the number of countries included in the analysis. At each level (rank) of the scale, there is on average between twenty and thirty countries, except for the somewhat stricter criterion of the economic factor, where only six countries fall into the “very high” category (Table 1) (Mišev 2022). This is because the Economic Index has six levels of measurement, or ranking, with only a small number of countries achieving a score above eighty, thus being classified as the most economically developed states. The ranks were optimized into five categories, which is why the economic factor includes only a small number of the most developed. In the subsequent analysis, the scale from “very low” to “very high”, as indicated in Table 1, will be used to determine the rank of states.

Table 1: Evaluation of factors

RANKS	Military Factor		Economic Factor		Ecological Factor		Democratic Factor		Political Factor		Governance Factor	
	Very high	0.0000-0.5000	Excellent 1-30	80–100	Free 1-6	80.0-100	The Best 1-20	8.00–10.00	Full Democracies 1-23	0.0-29.9	Very Sustainable 161-178	90.00-100.00
High	0.5100-0.9900	Good 31-60	70–79,9	Mostly Free 7-37	45.3-79.9	Good 21-80	6.00–7.99	Unsuccessful 24-75	30.0-59.9	Sustainable 117-160	70.00-90.00	Very Good 22-63
Medium	1.0000-2.1500	Average 61-90	60–69,9	Moderately Free 38-99	37.2-45.2	Medium 81-120	4.00–5.99	Hybrid 76-110	60.0-79.9	Stable 54-116	50.00-70.00	Good 64-105
Low	2.1600-3.9900	Weak 91-120	50–59,9	Moderately Not Free 100-161	29.2-37.1	Bad 121-160	2.00–3.99	Authoritarian 111-156	80.0-99.9	Concerning 10-53	20.00-50.00	Bad 106-167
Very low	4.0000-23.5000	Very weak 121-140	0–49.9	Repressive 162-180	00.0-29.1	The Worst 161-180	0.00–1.99	Totalitarian 157-167	100.0-120.0	Warning 1-9	00.00-20.00	Very bad 168-209

Source: Mišev 2022.

Developed and Underdeveloped Contemporary States

First, forty countries were selected according to the military factor using the Pareto principle, after which they were compared based on other factors (to determine whether they are ranked among the top countries), namely the economic, environmental, democratic and political factors (Table 2). It was observed that some countries were already eliminated based on economic factors, while others were absent according to democratic and political factors. A certain number of countries consistently appear among the top forty in each report, that is, across all analyzed factors. However, countries such as New Zealand, Ireland, Iceland and Luxembourg, although highly ranked across all reports, are not classified among the states with significant military power, which is why they are not included in the first column (Table 2). Similarly, Singapore, Hong Kong and New Zealand are ranked highest in terms of the economic factor, which is most closely associated with the military factor (as developed economies typically maintain large military budgets). However, according to the military factor, these countries are not among the top forty (Mišev 2022). The set of factors selected according to the Copenhagen School serves to create a cross-sectional analysis through which the world's most developed and most secure states can be identified. When examining Table 2, it becomes evident that certain countries are highly ranked across all factors, and that regardless of

which factor is considered first, the result remains the same. This consistency has a straightforward mathematical explanation, as it represents the intersection of all the analysed sets (Mišev 2022).

As shown in Table 2, the selection includes three Northern European countries (Norway, the Netherlands and Sweden), one Central European country (Switzerland), one North American country (Canada), and Australia, which is both a continent and part of the Pacific-Asian region. Interestingly, all of these countries, except Switzerland, are relatively isolated from the rest of the world and are largely surrounded by open seas or oceans. It is important to emphasize that military power alone (as in the case of NATO member states or major military powers such as Russia, China and the United States) or economic development alone (as seen in G7, OECD, or BRICS countries) does not guarantee security. True security is achieved only in those states that possess well-developed military, economic, environmental, political and social factors, as security has become an increasingly complex concept (Mišev 2022).

Table 2: Ranking of countries according to military, economic, environmental, democratic and political factors using the elimination system in 2020 and 2024 (Copenhagen School of Security Studies)

1. Military Factor		Global fire Power	2. Economic factor		The heritage foundation	3. Ecological factor		Environmental performance	4. Democratic factor		The economist intelligence unit	5. Political factor		Fund for peace
2020	2025		2020	2024		2020	2024		2020	2024		2020	2024	
1	1	United States	17	25	Australia	13	23	Switzerland	10	5	Norway	2	1	Norway
2	2	Russia	94	131	Switzerland	3	9	United Kingdom	14	17	Sweden	7	12	Switzerland
3	3	China	103	151	United Kingdom	4	5	Sweden	3	3	Canada	8	8	Sweden
4	4	India	120	126	Canada	20	28	Norway	1	1	Australia	10	11	Canada
5	8	Japan	30	38	Taiwan	40	60	Germany	13	13	Switzerland	3	6	Australia
6	5	South Korea	25	14	Netherlands	11	13	Netherlands	11	9	Netherlands	12	10	Netherlands
7	7	France	64	62	United States	24	35	Japan	24	16	Germany	13	14	
8	6	United Kingdom	7	30	Sweden	8	6	Australia	9	11	United Kingdom	29	32	
9	19	Egypt	142	146	Czech Republic	20	17	Canada	7	14	South Korea	20	19	
10	11	Brazil	144	124	South Korea	28	58	Czech Republic	32	23	Japan	21	20	

11	9	Turkey	71	102	Israel	29	70	United States	25	28				
12	10	Italy	74	81	Germany	10	3	South Korea	23	32				
13	14	Germany	27	18	Norway	9	7	Israel	28	31				
14	16	Iran	164	169	Japan	12	27	Romania	62	72				
15	12	Pakistan	135	147	Romania	32	33	Poland	50	39				
16	13	Indonesia	54	53	Thailand	78	90							
17	24	Saudi Arabia	83	69	Colombia	50	63							
18	15	Israel	26	26	Poland	37	20							
19	18	Australia	4	13	Peru	90	85							
20	17	Spain	58	55	Indonesia	116	163							
21	21	Poland	46	42										
22	23	Vietnam	105	59										
23	25	Thailand	43	87										
24	28	Canada	9	16										
25	34	North Korea	180	176										
26	22	Taiwan	11	4										
27	20	Ukraine	134	/										
28	26	Algeria	169	164										
29	40	South Africa	106	111										
30	44	Switzerland	5	2										
31	38	Norway	28	10										
32	27	Sweden	22	19										
33	30	Greece	100	113										
34	53	Czech Republic	23	24										
35	37	Myanmar	141	167										
36	36	Netherlands	14	11										
37	46	Colombia	45	/										
38	32	Mexico	67	68										
39	51	Romania	38	51										
40	49	Peru	51	49										
65	63	Serbia	65	60		45	62		66	64		63	88	

Source: Authors

The specificity of the countries selected in the last column of Table 2 lies in the fact that they are highly ranked across all development factors, indicating that they are aligned with global security threats. These countries are therefore safer and more developed than others. Furthermore, a comparative analysis of the 2020 and 2024/25 reports shows that the

selected countries have consistently been among the highest rated, making them representative examples of long-term development and security.

When it comes to development factors, what these countries have in common is a highly educated workforce, high employment levels and low labor outflow. Guaranteed minimum wages, regulated working hours, and workers' rights are an important component of economic security. Social consciousness is oriented toward democratic principles, and societal cohesion serves as a key pillar of social stability. Another significant factor is environmental protection, all analyzed countries are highly ranked in terms of safeguarding the environment, as well as food and water security. Additionally, institutional stability, the rule of law, and judicial independence guarantee not only human rights and freedoms but also economic and political stability. Systemic development, from culture, tradition and democracy to the economy and politics, has ensured sustainable development across all segments of society and the state, thereby securing their overall safety. It should also be noted that all of these countries are partially or predominantly of Protestant faith, which has significantly shaped the Western democratic system, characterized by cultural pluralism, the strengthening of individuality, reliance on education and professional competence, dignified living standards, and the fight against corruption.

This is confirmed by the Global Governance Indicators, summarized in Table 3, which serve as an additional control mechanism, based on the assumption that if a country is developed, it should also be well-governed. In this table, Serbia has been included in the last row for comparison purposes.

Table 3: Global Governance Indicators

Global Governance Indicators 2020 (214)		The process by which governments are elected, monitored and replaced		Capacity of the government to formulate and implement sound policies		Adherence of citizens and the state to institutions	
		Voice and Accountability	Political Stability and Absence of Violence	Government Effectiveness	Regulatory Quality	Rule of Law	Corruption Control
1	Norway	Very High	Very High	Very High	Very High	Very High	Very High
2	Switzerland	Very High	Very High	Very High	Very High	Very High	Very High
3	Australia	Very High	High	Very High	Very High	Very High	Very High
4	Canada	Very High	Very High	Very High	Very High	Very High	Very High
5	Sweden	Very High	High	Very High	Very High	Very High	Very High
6	Netherlands	Very High	High	Very High	Very High	Very High	Very High
	Serbia	Medium	Low	Medium	Medium	Low	Low

Source: Mišev 2022.

All countries are highly ranked in terms of the rule of law, which includes an independent judiciary, as well as democratic electoral processes that result in government legitimacy, allowing the government to effectively and independently formulate and implement national policies. A prerequisite for stable development is government legitimacy and the rule of law. Considering that all analyzed countries have a highly educated workforce, it can be concluded that education is key to developing awareness of the importance of politics, the military, the economy, the environment and social cohesion. The accessibility of public services, primarily healthcare and social protection, along with subsidized higher education, moderate state intervention in economic flows, and the guarantee of the rule of law and democracy, demonstrates that all these countries are based on a social-democratic system. Decentralization, good governance, access to education, a democratic political culture, economic development (low public debt, stable GDP growth, resource management), the development of modern technologies, and regional stability are key factors for the development and security of the analyzed countries.

Developed countries

Based on the ranking given in Table 2, Norway, Netherlands, Sweden, Switzerland, Canada and Australia were identified as the most developed countries.

Norway ranks as the second country in the world, with the highest scores in political and economic factors, particularly government legitimacy, a fragmented elite, human rights, low labor outflow and economic equality. It has an efficient public service, including a strong healthcare system. Combined with economic development and cultural and traditional values, the country is incorporated into the so-called Nordic Peace system, which accounts for its high security performance (Hagemann and Bramsen 2019).

According to political stability factors, **Switzerland** ranks as the third country in the world, with solid political and economic scores, but it is best ranked in terms of risk from external interference. The country has four official languages (including Swiss German, French, Italian, and Romansh), and it is estimated that 22% of the population consists of foreign workers and temporary external residents (WPR 2026). Like the Scandinavian countries, Switzerland is characterized by a highly educated workforce, exceptionally low unemployment, a stable currency, a high gross domestic product (GDP), and low inflation.

Australia has excellent regulatory efficiency and market openness, which is why it is highly ranked in terms of financial and monetary freedoms, labor freedom, free trade, high judicial efficiency, and government integrity. High political participation among Australians and voter turnout is largely a legal obligation, but it also represents a very important component of government legitimacy.

Canada is highly ranked in terms of financial freedom and free trade. It holds an even stronger position regarding political factors such as the rule of law, ranking very high in property rights and government integrity. According to the *Global Governance Index*, Canada scores highly on government effectiveness, the rule of law, and control of corruption. Full employment, rather than generous state welfare, has been the key to economic prosperity.

Sweden is best rated in terms of government legitimacy, resilience to economic downturns, low labor outflow, public service efficiency, and human rights, while it ranks eighth in terms of risk from external interventions. The country has a high percentage of highly educated citizens as well as efficient healthcare services. It is sufficient to say that a skilled workforce is Sweden's main comparative advantage (Stephens 2001). Regarding Sweden, the dispute over the Åland Islands (1921) is often mentioned, which has been

cited as a model for resolving the Kosovo crisis in the Republic of Serbia. Peaceful dispute resolution represents a significant comparative advantage for both Sweden and Finland.

Regarding its economy, the **Netherlands** maintains stable fiscal health thanks to revenue from taxation and achieves the highest ratings in the rule of law, particularly government integrity and property rights, as well as investment freedoms. A budget surplus and a moderate level of external debt sustain a stable economic trajectory, which, together with the rule of law, provides economic security for citizens. Like the other analyzed countries, the protection of human rights and freedoms and a democratic electoral process ensure high public trust in the government, which is why the Netherlands is highly ranked in terms of government integrity and effectiveness. Naturally, regulatory quality and the fight against corruption also occupy a significant place in the country's development framework.

Underdeveloped countries

This chapter analyzes the least developed countries, identifying the key factors that contribute to their instability and explaining why these countries pose the greatest challenge to global security. In decades of exponential growth and an explosion of technological, economic, and cultural changes, capitalist society has failed to address their essential aspects" (Đorđević 2007, 23). Underdeveloped countries and developing states lack a qualified educational workforce, primarily due to limited access to education, as well as a significant outflow of skilled labor. Without education, there is no development, and consequently, no middle class, especially if education is reserved only for a narrow circle of the political oligarchy. The middle class can be understood as a group sharing common values or attitudes and typically includes those with a certain income range, **meaning** they enjoy a standard of living above the poverty level but below wealth (Cashell 2007). For the middle class, education is the fastest path to advancement within the social hierarchy. Consequently, development has largely remained reserved for Western countries, while global conflicts continue to expand in scope due to rising worldwide challenges, ranging from environmental disasters to terrorism. To address the core of the research problem, it is necessary to also examine countries that rank lowest according to the factors mentioned. What are the areas in which these states are extremely weak, preventing them from achieving optimal development and security? In other words, are the same factors that drive successful state development also the factors behind underdevelopment, which can lead to destabilization and conflict? These countries serve as a "control group" for this study. Developing a conceptual framework is an essential tool for establishing

a solid foundation for security studies, but it requires a serious and comprehensive approach to the research problem. Therefore, from the analyzed reports, the countries that scored lowest according to development factors were also selected, using the same methodology applied to developed countries. The results are presented in Table 4.

Table 4: Ranking of underdeveloped countries according to military, economic, democratic and political factors.

Military Power		Global fire power	Economic freedom		The heritage foundation	Ecological factor		Environmental index	Democratic index		The economist intelligence unit	Fragile states index		Found of peace
2020	2025		2020	2025		2020	2024		2020	2024		2020	2024	
99	97	Ireland	5	3	Somalia	/	/	Liberia	88	80	Central African Republic	173	173	Central African Republic
100	96	Slovenia	51	44	Republic of the Congo	125	128	Sierra Leone	102	102	Laos	116	108	Cameroon
101	93	Cameroon	144	121	Sierra Leone	177	126	Madagascar	85	83	Cameroon	168	160	Niger
102	99	Latvia	31	20	Liberia	180	161	Ghana	55	65	Republic of the Congo	154	175	Republic of the Congo
103	119	Niger	136	128	Suriname	81	36	Mauritania	49	108	Niger	160	161	Mozambique
104	/	Ivory Coast	/	91	Mozambique	135	132	Niger	116	141	Cambodia	124	124	Mauritania
105	98	Mongolia	126	76	Central African Republic	124	132	Mongolia	127	53	Nicaragua	117	119	
106	110	Ghana	103	104	Lebanon	78	126	Nepal	62	96	Mozambique	152	154	
107	95	Cambodia	112	106	Cameroon	139	136	Cambodia	92	123	Mauritania	146	145	
108	122	Botswana	39	36	Nepal	145	165	Cameroon	124	136	Sierra Leone	136	134	
109	92	Tanzania	88	86	Niger	152	125	Mozambique	141	113				
110	101	Honduras	92	89	Laos	130	178	Republic of the Congo	124	156				
111	91	Armenia	33	47	Mongolia	147	143	Laos	155	160				
112	134	Moldova	86	90	Gabon	76	44	Central African Republic	165	164				
113	87	Paraguay	79	80	Nicaragua	108	75	Nicaragua	122	147				
114	131	Nicaragua	114	122	Cambodia	139	170							
115	78	Albania	56	48	Mauritania	167	159							
116	89	Mozambique	159	141	Ghana	168	145							

117	113	South Sudan	/	/	Madagascar	174	173											
118	115	Lebanon	156	154	Namibia	104	99											
119	107	Estonia	9	8														
120	124	Dominican Republic	94	58														
121	121	Republic of the Congo	175	160														
122	126	Nepal	138	130														
123	127	Montenegro	90	83														
124	123	Mauritania	106	150														
125	130	Madagascar	98	97														
126	128	El Salvador	89	117														
127	112	North Macedonia	40	71														
128	116	Namibia	95	96														
129	143	Central African Republic	158	168														
130	133	Gabon	117	100														
131	106	Laos	128	142														
132	136	Panama	54	52														
133	132	Bosnia and Herzegovina	81	67														
134	140	Sierra Leone	167	163														
135	139	Suriname	162	161														
136	142	Somalia	180	/														
137	138	Liberia	164	144														
138	145	Bhutan	84	108														

Source: Authors

As shown in Table 4, the Pareto principle was applied similarly as for developed countries, but in this case, the last forty countries were selected according to the Global Power Index. Using the same elimination method applied to developed countries, the lowest-ranked countries were identified based on economic, democratic and political factors. As an additional control mechanism, underdeveloped countries were also analyzed through the World Bank's governance indicators. Importantly, many conflict-affected countries lack established institutions capable of providing data for various types of research offered by the analyzed reports, as in the cases of Somalia or South Sudan, which automatically excludes them from the case study. While it cannot be

stated with certainty that developed countries are entirely free from withholding information, often for reasons of safeguarding and preserving national security, in underdeveloped countries, this is more a matter of institutional weakness and the lack of educated and skilled personnel able to thoroughly address specific areas of development (Mišev 2022).

When examining Table 4, it is evident that the lowest-rated countries are predominantly located in long-standing conflict regions: Central America, Southern Africa, the Middle East, South Asia, Southeast Asia, as well as Southeastern Europe (North Macedonia, Montenegro, Bosnia and Herzegovina, Albania). Through the analysis of economic, ecological, democratic, and political stability factors, the countries that are the worst ranked were identified, resulting in six (6) Sub-Saharan African countries: the Central African Republic, Cameroon, Niger, Congo, Mozambique, and Mauritania. Regarding regional factors, the Central African Republic, Congo, and Cameroon share borders in Central Africa, while Niger, belonging to West Africa, and Mauritania are in close proximity (Mišev 2022). All six (6) Sub-Saharan African countries are ranked among the last twenty countries in terms of stability, democracy and economy. Particularly noteworthy are the governance factors, according to which these countries receive the lowest scores across all indicators, especially political stability, government effectiveness, rule of law, and control of corruption (Table 5). These factors highlight the critical importance of electoral processes as a foundation for development, which in turn supports good governance, effective authority, and the rule of law, elements that are extremely weak in underdeveloped countries.

Table 5: Global Governance Indicators

Global Governance Indicators 2020 (214)		The process by which governments are elected, monitored and replaced		Capacity of the government to formulate and implement sound policies		Adherence of citizens and the state to institutions	
		Voice and Accountability	Political Stability and Absence of Violence	Government Effectiveness	Regulatory Quality	Rule of Law	Corruption Control
1	Very Low	Very low	Very low	Very Low	Very Low	Very Low	Very Low
2	Very Low	Very low	Very low	Very Low	Very Low	Very Low	Very Low
3	Low	Very low	Very low	Very Low	Low	Low	Low
4	Very Low	Very low	Very low	Very Low	Very Low	Very Low	Very Low
5	Low	Very low	Very low	Very Low	Very Low	Very Low	Very Low
6	Low	Very low	Low	Low	Low	Very Low	Very Low

Source: Mišev 2022.

As previously mentioned, data for Afghanistan, Libya, Somalia and Syria are not available from other reports, but it can be assumed that they would be ranked even lower than the selected and analyzed underdeveloped countries. A country-by-country analysis, as done for the most developed states, will not be presented, since it is clear that in this “least developed” group of countries, everything is the opposite of what is observed in developed nations.

A common characteristic of all these countries is the prevalence of numerous coups and uprisings, non-transparent and undemocratic elections, which undermine the legitimacy of the authorities, as well as corruption, resulting from the inefficiency of state institutions, politicized judicial processes, and the absence of the rule of law. Most of these states maintain a coerced peace after prolonged conflicts; although security is not achieved, manipulation of fear from war and devastation forms the main foundation for the survival of power. These countries are prime examples of Galtung’s theory of structural violence, which is embedded in their institutions and ideologies, as well as the theory of the Periphery and the Center, both within states and at the global level. All of these countries are characterized by high social polarization, alarming social inequalities, scarcity of resources, and, in particular, the absence of the rule of law, including civil liberties (Mišev 2022).

Consequently, it is not surprising that these countries exhibit a low standard of living, supported by environmental disasters, a low level of education, and poor-quality health services. Most of the population in these states engage in agriculture, tribal or nomadic lifestyles; unemployment rates are high, and infrastructure fails to meet even minimal standards. Politicization and corruption within the state system undermine all democratic values and opportunities for social, political and economic development. Corruption and crime flourish in these countries, and they are frequent targets of terrorist organizations and jihadists aiming to establish so-called Islamic States. Interestingly, the most militant Islamic movements are located precisely where colonial powers remained the longest, i.e., where foreign influence persisted the longest and was manifested in its harshest forms (Đorđević 2007). It should not be forgotten that the colonial powers that occupied these countries generally exploited their natural resources and treated the indigenous population as slaves. In this context, former colonial states cannot trust the good intentions of former occupiers, nor accept their value systems. This explains why democracy and liberalism are difficult to adopt and internalize as universally accepted principles and values, even though they include human rights and freedoms. External military and financial interventions (United Nations, International Monetary Fund, European Union) are common in these states, but their results are insufficiently visible (Mišev 2022). Furthermore, historically, the main agents of change were members of the middle class, which in these countries is marginalized almost to nonexistence. Inevitably, the middle class is the bearer of changes that penetrate all layers of society. Lacking wealth, their influence derives from education, placing education at the center of development and security and making it the “factor of all factors”. Free education in developed countries has demonstrated not only the correlation between education and development but also between education and security. Properly establishing an appropriate security culture, and at the same time effective security education, in line with existing threats, are essential for the state in its efforts to create and maintain a stable and secure environment for its citizens (Lupulescu 2022).

Comparison of the Most Important Factors of Successfully Developed States with Underdeveloped States

The comparison of the most important factors of successfully developed states with underdeveloped states is presented in Table 6. From these factors, sub-factors were extracted, based on which the states were evaluated, and their scores determined their ranking. The only sub-factor in which developed

and underdeveloped countries are equal is “demographic pressure”, although in developed countries it results from immigration, whereas in underdeveloped countries it is due to birth rates. Through factor analysis, the most important sub-factors were identified and further expanded with new ones.

Table 6: Comparison of the Most Important Factors of Successfully Developed States with Underdeveloped State

Factors	Subfactors	Norway	Switzerland	Sweden	Canada	Australia	Netherlands	CAR	Cameroon	Niger	DR Congo	Mozambique	Mauritania
REGIONAL	Regional stability	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Very low	Low	Medium	Very low
	Electoral process and pluralism	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Low	Low	Low	Low	Low
	Government integrity and legitimacy	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Low	Low	Very low	Very low	Low
	Government efficiency and functionality	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Low	Very low	Low	Low
	Public service	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Medium	Very low	Medium	Very low	Medium
	Political culture	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Medium	Medium	Low	Medium	Low
	Factionalized elites	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	High	Very low	Very low	Very low	Medium	Low	Very low
	Foreign intervention	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Low	Low	Low	Low	Low
	SOCIAL	Rule of law	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Low	Very low	Very low
Education and healthcare protection		Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Very low	Very low	Very low	Very low
Regulatory quality		Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Low	Very low	Low	Low
Human rights and freedoms		Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Low	Low	Very low	Medium	Low

	Property rights	High	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Very low	Very low	Very low	Very low
	Corruption control	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Low	Very low	Low	Low
	Crime prevention	Very high	Very high	High	High	High	Very high	/	/	/	/	/	/
ECONOMIC	Resilience to economic downturns	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Medium	Medium	Low	Low	Medium
	Economic inequality	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Low	Low	Very low	Medium
	Fiscal health	High	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Low	Very low	Low	Medium	High
	Brain drain	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	High	Low	Low	Low	Low	Low	Low
	ICT (Information and Communication Tech)	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Very low	Very low	Very low	Very low	Very low
	External debt	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very low	Low	Very low	Very low	Very low	Very low
MILITARY	Defense budget	Very high	High	High	Very high	Very high	Very high	Very low	Low	Low	Medium	Low	Very low
	Logistics	High	High	Very high	Very high	Very high	High	Very low	Low	Very low	Low	Low	Low
ENVIRONMENTAL	Environmental protection	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Very high	Low	Low	Very low	Very low	Low	Very low
	Demographic pressure	Very high	Very high	Very high	Very high	High	Very high	Very low	Very low	Very low	Very low	Very low	Very low

Source: Mišev 2022.

Due to ongoing conflicts, any type of humanitarian and financial aid, which is impossible to properly control and direct, has failed to achieve the expected effects in weak states. Table 6 shows that economic strengthening, primarily resilience to economic shocks and fiscal health, by which some of these states reach medium and high ranks, has not led to development or security in these countries. The same applies to political factors, which are often conditioned by economic ones (Mišev 2022). Financial aid alone is insufficient if there is no one to effectively implement it, because the population's education level is low. Implementing social, political, economic and environmental reforms requires a highly educated workforce (Mišev 2022). It follows that, instead of investing solely in economic projects, all

capacities would be better directed toward reforming and promoting the importance of education as a necessary condition for development and security. Development and security factors overlap, and it is clear that without development there is no security, and without security, there is no development. This comparison helps demonstrate that investing in economic development as a separate aspect of globalization will not lead to rapid economic growth nor to the security of underdeveloped states.

It is evident that numerous global problems affect underdeveloped states the most. These range from poverty, hunger, education, disease and energy to the development of terrorism. Political change, as a positive transformation of the system, is a necessary component of social development and progress. Nonviolent changes occur where there is trust in the government and institutions and in their management of the state system. Separatist tendencies in weak states quickly trigger civil unrest and armed conflicts (Central African Republic, Cameroon), unlike in developed, stable countries, where changes occur through democratic processes, primarily referendums (Brexit, Åland Islands). Democratically established and developed institutions are the fundamental pillars of social order and the state system (Mišev 2022).

When it comes to the democratic factor, the least developed countries received the lowest ratings precisely in the areas of the electoral process and pluralism, as well as government functioning (Democracy Index, 2020). Consequently, it is not surprising that, according to the World Bank rankings, these countries also rank the lowest in terms of government effectiveness and political stability. It is evident that underdeveloped countries are under tremendous pressure from global threats: poverty, lack of education, diseases, climate change and environmental degradation, resource scarcity, energy shortages, lack of democracy, terrorism and wars. The risk of dying from infectious diseases (HIV, tuberculosis, malaria, hepatitis and tropical diseases) is highest in these regions, specifically, in the African region and Southeast Asia (WHO 2019). It can be concluded that there is a strong interdependence between scarcity, underutilization of resources and energy, poverty and disease, which collectively lead to terrorism and conflicts. Conversely, conflicts in these regions hinder the development of democracy, the economy, education and healthcare. In short, they obstruct both development and security.

However, the underdeveloped countries presented possess certain natural resources (diamonds, uranium, natural gas, cotton, coffee), unlike some other African nations, which could significantly contribute to their economic development. This merely indicates that the key obstacle to development lies in the ruling elites and political decision-makers who poorly

manage the factors of development (Mišev 2022). The lack of education also limits the capacity to govern the state and its political, social, and economic systems, leading such countries to turn toward authoritarianism and the rule of force, further undermining not only development but also security. Social cohesion is achievable only in societies with low polarization among citizens and a strong rule of law. The main causes of the opposite situation include non-transparent and unfree elections, high levels of corruption that undermine the rule of law and democracy, and the resulting inefficiency of public institutions in performing their basic functions, including ensuring development and security. A lack of education, poor healthcare services, media control, restrictions on fundamental freedoms and rights, and underdeveloped or inaccessible technology represent the greatest barriers to the development of civic awareness, as the efforts of citizens are often focused merely on survival (Mišev 2022). The middle class, which usually plays a key role in maintaining social stability, is increasingly squeezed between opposing ideological currents, while economic inequalities deepen and social mobility is increasingly restricted. This process contributes to weakening social cohesion and increasing the sense of injustice, thus creating fertile conditions for political radicalism and further fragmentation of society (Šmakić 2024). As the analyzed countries represent regions of ongoing conflict, it should be noted that while armed conflicts generally have a negative impact on educational systems, this relationship is not one-directional. In various ways, education has both contributed to and played a role in the outbreak of armed conflict. However, just as education can play a part in triggering conflict, it can also contribute to transforming armed conflict, preventing its recurrence, and building long-term peace (Dupuy 2009). Developing countries are responsible for their own development. Foreign assistance should build upon, rather than replace, national capacities, resources, and initiatives (OECD 1997). This becomes a major issue in states characterized by politicized systems, widespread corruption and violations of human and political rights and freedoms. Under such circumstances, the development of economic factors becomes impossible, social awareness remains low, and political instability discourages investors from risking their capital. The development of small and medium-sized enterprises is unattainable with a poorly educated workforce, predominantly engaged in agriculture and livestock farming in regions with low soil fertility and a shortage of natural resources. Once again, it becomes evident that poverty, disease and a lack of education are the key obstacles to any form of development, where the preservation of tradition often outweighs the advancement of cultural and political social consciousness (Mišev 2022). Education is key to achieving these goals by promoting learning, innovation,

diversity and critical thinking. Sustainable development requires a renewed commitment to education as a public undertaking that cuts across all Sustainable Development Goals (SDGs). Ultimately, education plays a transformative role in achieving human security (Bokova, 2023, 15). Sustainable security can only be achieved when states and their institutions make education a priority. Learning drives change, change drives economic development, development enables political stability and ensures national security (Mišev, Bajagić and Ignjatović 2025).

The postcolonial period has been marked by significant investments from the international community through donations aimed at eradicating poverty, as well as loans and investments intended to foster the economic development of these countries (Mišev 2022). However, achieving optimal development and a high level of security has remained unattainable for these states, which continue to be characterized by prolonged conflicts, low living standards and deep social stratification. After decades of intensive cooperation between African countries and international donors, the system of international aid has not only demonstrated inefficiency, ineffectiveness and unsustainability, but has also often produced unsatisfactory or even counterproductive outcomes (Vidojević, 2016, 219). Economic inequality and social polarization have not been alleviated, neither at the national nor at the global level. This phenomenon is not exclusive to postcolonial or so-called Third World countries, but extends to other developing nations as well.

Correlation of Education and Security Issues

Taking all the above into consideration, it was necessary to extend the analysis to include educational factors. The **Human Development Index Reports for 2020 and 2024** (*UNDP Human Development Report: The Next Frontier – Human Development and the Anthropocene, 2020; Breaking the Gridlock: Reimagining Cooperation in a Polarized World, 2024*) represent a composite measure of average achievement in key dimensions of human development: a long and healthy life, education, and a decent standard of living (UNDP 2024). In addition to the UNDP reports, the **World's Best Countries for Education System** report was also analyzed. This report compares 93 countries across two key categories: (1) **Quality** and (2) **Opportunity/Access**.

According to the UNDP report, the Central African Republic and Niger rank last in terms of human development. Regarding the education subfactor, the average number of years of schooling in these countries is quite alarming and concerning: in Niger, children spend an average of 2.1 years in school (2020), and only 1.3 years in 2024; in Mozambique, 3.5 years (2020 and

2024); in the Central African Republic, 4.3 years (2020) and 4 years (2024); in Mauritania, 4.7 years (2020) and 4.8 years (2024); in Cameroon, 6.3 years (2020 and 2024); and in Congo, 6.5 years (2020) and slightly more in 2024—7.2 years (UNDP 2020; UNDP 2024). This means that, in most cases, children do not even complete primary education, unlike in developed countries, where the average duration of schooling ranges from 12 to 14 years. Furthermore, in these countries, there is a significant disparity between boys and girls in access to education, with girls spending roughly half as many years in school as boys. For instance, in Niger, girls attend school for an average of 1.4 years, while boys attend for 2.8 years; in Mozambique, girls for 2.7 years and boys for 4.5 years, and so forth (UNDP 2020). Without education, there can be no awareness of the changes brought about by industrial and technological development, especially since global transformations largely originate from the West, that is, from the aggressors who once colonized these countries. As a result, impoverished nations remain more reliant on tradition, customs and culture, as well as on agriculture and livestock farming, specifically, nomadic and tribal ways of life, rather than focusing on learning, research, development and progress (Mišev 2022).

On the other hand, the Scandinavian welfare states have a distinctive labor market model. Norway, Sweden, Finland and Denmark are characterized by very low unemployment rates, equal employment opportunities for men and women, and a relatively high level of employment in public healthcare, education and social services. Norway has an excellent education system. The country has twenty public and three private university colleges. More than ninety percent of students attend public higher education institutions and approximately 37% of Norwegians hold tertiary or higher education degrees. Sweden has the highest literacy rate, in the first half of the 19th century, it was a poor country, but it began allocating significant funds to education. By the second half of the 19th century, Sweden had one of the fastest economic growth rates in Europe (Šuković, 2013, 38). The **EFA Global Monitoring Report 2013/14 (Education For All – EFA)** shows that “*an increase of one year in a country’s average educational attainment raises its annual per capita GDP growth from 2% to 2.5%*” (UNESCO, 2014, 151). The high initial literacy level of the Swedish population was the result of specific religious, cultural and political factors that shaped the period preceding the country’s industrialization (Madžar 2013). A characteristic feature of all four Scandinavian countries is their virtually free education system, which has become an integral part of their culture, hence their strong resistance to recent attempts to expand private higher education institutions (Cvetičanin 2013). This clearly demonstrates the crucial role of education in achieving key developmental factors in both politics and the economy. Similar to the

Scandinavian countries, Switzerland is characterized by a highly educated workforce, exceptionally low unemployment, a stable currency, a high gross domestic product (GDP) and low inflation.

All the analyzed countries are highly ranked according to the Human Development Index, particularly Norway and Switzerland. These rankings reflect factors that indicate quality of life, including income, education, life expectancy and healthcare services. According to this report, the average years of schooling are 12.6 in the Netherlands, 12.7 in Sweden, 12.7 in Australia, 13.1 in Norway, and 13.9 in Switzerland and Canada, which means that, on average, all citizens have at least a secondary education (UNDP 2024). Without the right to a quality life, the provision of economic conditions for family living, and access to education and healthcare, there can be no individual freedoms and rights, nor human security (Mišev 2022). Without adequate education, there can be no technological or economic development, and consequently, no improvement in quality of life. On the other hand, a lack of education, particularly a highly educated workforce, poses a serious threat to development, as evidenced by the examples of underdeveloped countries.

Conclusion

Drawing on the Copenhagen School of Security Studies, this paper demonstrates through factor analysis that economic development is correlated with security, and that education is the primary factor driving both development and security. Although education has often been used in many reports as a subfactor in measuring various development indicators, it is clear that education deserves much greater emphasis and should be analyzed as the “factor of all factors”, that is, the primary factor on which all others depend.

All the analyzed developed countries provide free education, which has proven to be a prerequisite for the development of all sectors, from the economy to the military. In contrast, poor or underdeveloped countries lack even the basic conditions for living, let alone access to healthcare and free education. All international financial aid and support to underdeveloped countries have largely been ineffective, as none of these countries possess a sufficient number of skilled and educated personnel to manage economic, political (state) and military development. The absence of a middle class, key drivers of economic, social and political change, is the greatest weakness of these countries. And without education, there can be no middle class. Strategic economic development relies on quality education, political culture, social values and effective governance that manages and integrates all these factors.

A small number of educated citizens cannot significantly influence the development and consciousness of the majority, especially in regions with a long tradition of non-democracy, deeply rooted religious values, and a lack of access to basic living conditions. With their efforts focused solely on mere survival, citizens often lack awareness of the importance of sustainable development, which encompasses civil liberties and rights, as well as the development of the economy, society and politics. Consequently, it is difficult to introduce modern social, political and economic values in these countries, as citizens do not possess the necessary knowledge. Without a strong middle class a key driver of social change development remains elusive. Therefore, investing in education as a fundamental priority is crucial for building sustainable societies and ensuring security. Further research into education systems across different countries, including Serbia, can offer valuable insights into effective strategies for capacity building and stability.

РАЗВОЈ, УПРАВЉАЊЕ И БЕЗБЕДНОСТ: УПОРЕДНА СТУДИЈА УСПЕШНИХ И КРХКИХ САВРЕМЕНИХ ДРЖАВА

Гордана Мишев¹, Петар Станојевић²

АПСТРАКТ

У првој четвртини 21. века, упркос свим видовима друштвеног и сваког другог напретка, свет није достигао стање трајног мира. Друштвени сукоби и рат, као њихов најтежи облик, стари су колико и само човечанство, а све је извесније да ће нестати тек кад и човечанство нестане. Док се бројни научници и стручна јавност баве проучавањем сукоба и ратова, истраживање развоја, мира и стабилности остало је на маргинама науке. Иако тренутно у свету постоји 56 сукоба, већина држава живи у неком облику мира. Ово истраживање се бави питањем на који начин развијене државе осигуравају безбедност и у којој мери су развој и сигурност међусобно повезани. Рад се фокусира на развијене и најмање развијене државе, при чему испитује факторе који подстичу развој државе у политичкој, економској, еколошкој, друштвеној и војној димензији, као и начин на који се ти фактори усмеравају кроз политичко управљање ради обезбеђивања сигурности на свим нивоима. Циљ рада је да опише и објасни факторе који граде мир и утичу на безбедност држава. Анализа различитих глобалних извештаја о развоју, показала је да војна моћ, економски развој и демократија имају свој утицај, али нису пресудни за мир и безбедност држава. Студија закључује да је образовање, нарочито велики удео високообразованих грађана, кључни фактор развоја, мира и стабилности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ

мир; развој;
безбедност;
међузависност;
образовање.

Цитирајте овај чланак као: Mišev, Gordana, and Petar Stanojević. 2026. "Development, Governance, and Security: A Comparative Study of Successful and Fragile Modern States". *The Review of International Affairs* LXXVII (1196): 9–67. https://doi.org/10.18485/iipe_ria.2026.77.1196.1

¹ Доцент, Факултет за дипломатију и безбедност, Београд, Србија. Е-пошта: gmisev77@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8525-088X>.

² Редовни професор, Факултет безбедности, Београд. Е-пошта: petstano45@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4964-9113>.

Увод³

Упркос катастрофалним последицама Првог и Другог светског рата и развоју глобалне тенденције ка изградњи мира, остаје неоспорна чињеница да су све велике силе, било директно или индиректно, учествовале у бројним оружаним сукобима од Другог светског рата до данас. Почев од распада социјализма, велике и регионалне силе су подстицале, провоцирале или директно учествовале у савременим ратовима (нпр. у Чеченији, бившој СФРЈ, Грузији, Украјини, Сирији, Ираку, Израелу и Палестини, Чаду, Етиопији, Еритреји, итд.). Иако су неки од ових сукоба у различитом степену укључивали чланице Европске уније и НАТО-а, знатан број држава широм света карактерише мир, развој и стабилност, који служе као комплементарни елементи државне безбедности. Данас, док се бројни научници и стручњаци усмеравају на проучавање сукоба и ратова, истраживање развоја, мира и стабилности углавном је остало на маргинама академских истраживања и праксе. Тренутно постоји 56 сукоба широм света, али већина држава ужива релативан степен мира.

У међународним односима преовлађује тренд да се политички, друштвени и економски системи развијених Западних земаља посматрају као идеални друштвено-политички и економски модели, засновани на демократији и либерализму, без суштинског осврта на начин на који су постигле развој и безбедност. Под притиском међународне заједнице, многе неразвијене и земље у развоју готово присилно усклађују домаће законодавство са Западним стандардима, очекујући да ће формална примена пре свега економских закона и прописа уз отвореност и слободу тржишта, створити услове за непрекидан економски раст и развој (Мишев 2022). Пост-социјалистичке и пост-колонијалне земље, исцрпљене економском рецесијом која је неретко праћена унутрашњим сукобима, немају капацитет да спроведу мере које би трансформисале постојећи политички и економски систем, као и укупну друштвену свест и читав спектар друштвених, културних и традиционалних вредности. Позитивни ефекти ових промена су изостали, транзиције трају годинама и деценијама, а јавно незадовољство поново кулминира у виду протеста и сукоба. Чак ни државе и територије под протекторатом Западних сила (Авганистан, Ирак, Босна и Херцеговина, Либија, Косово и Метохија) нису успеле да

---

³ Рад је заснован на методологији истраживања докторске дисертације Гордане Мишев (2022) под називом „Фактори успешног развоја држава и њихове импликације по безбедност“, Факултет безбедности, Београд.

изграде стабилне демократске институције, подстакну економски развој и обезбеде сигурност на свим нивоима (Mišev 2022).

Претходно наведено указује на чињеницу да је за западна друштва и међународну заједницу фундаментални проблем то што се формулисање међународне политике и развоја не посматра кроз призму безбедности, већ искључиво из економске и политичке перспективе. Из тог разлога, неопходно је да се ослонимо на комплексну и вишеслојну безбедност у смислу Копенхашке школе безбедности. Ако су примери безбедности успешно развијене државе, поставља се питање: који фактори развоја доводе до стабилности и безбедности, а који фактори безбедности доприносе развоју и на који начин би они могли да се примене на неразвијене и земље у развоју? Јасно је да инсистирање искључиво на економским реформама и једноставној имплементацији демократије и либералних система не може да постигне циљеве развоја, а самим тим ни да осигура безбедност у неразвијеним и земљама у развоју, посебно у регионима са замрзнутим, нерешеним или текућим сукобима.

Поврх тога, развој и безбедност све више добијају на политичком значају. Тежина овог питања истакнута је у *Закључцима Савета о безбедности и развоју Европске уније* из новембра 2007. године, у којима се наводи да без мира и безбедности не може бити одрживог развоја, као што ни без развоја и искорењивања сиромаштва не може бити одрживог мира. Напредак у областима развоја, безбедности и људских права, мора да се одвијају истовремено (ЕУ 2007). Када се говори о развоју земље, термин *развијена држава* односи се на економски раст и висок животни стандард (богатство). „Стандардни критеријуми за процену степена развоја једне земље укључују приход по глави становника или бруто домаћи производ по глави становника, ниво индустријализације, општи животни стандард и обим технолошке инфраструктуре“ (Мајаски 2026). Другим речима, термин развијена држава не односи се само на колективни економски и људски развој, већ описује и суштинску улогу државе у коришћењу националних ресурса и усмеравању подстицаја кроз инхерентни процес креирања политика (Ng 2008). Светска банка је 1992. године дефинисала управљање на следећи начин: „Управљање се дефинише као начин на који се моћ користи у управљању економским и друштвеним ресурсима земље у циљу развоја.“ (WGI 2020). Ова дефиниција истиче значај управљања и развоја, али се не бави аспектом безбедности, која је зависна компонента и неопходан услов за управљање и развој, као ни узрочно-последичном везом између развоја и безбедности.

Примарни истраживачки проблем ове студије бави се питањем у којој мери успешно развијене земље обезбеђују сигурност и да ли је

развој суштински повезан са безбедношћу, и обрнуто, безбедност са развојем. **Споредни истраживачки проблем** обухвата анализу фактора који су дефинисани кроз секторски приступ, односно војних, политичких, економских, еколошких и друштвених фактора. У том контексту, неопходно је испитати међусобну повезаност између фактора развоја и фактора безбедности, као и њихову узрочно-последичну везу. Унапређење специфичних фактора развоја и безбедности у неразвијеним и земљама у развоју могло би, дугорочно гледано, да постигне циљеве међународне политике, односно мир, стабилност и економски раст. „Основни проблем савремене цивилизације јесте идентификовање одговарајућег модела управљања развојем и предвиђање његових трендова“ (Ђорђевић 2007, 42). **Предмет** овог истраживања обухвата развијене земље – Норвешку, Холандију, Шведску, Швајцарску, Канаду и Аустралију, које су одабране на основу 11 извештаја који укључују области политике, економије, екологије, друштва и војске. Рад анализира факторе који доприносе њиховом развоју у политичким, економским, еколошким, друштвеним и војним димензијама, као и начин на који се ови фактори усмеравају кроз политичко управљање како би се осигурала безбедност на свим нивоима. Другим речима, фокус је на идентификовању фактора који чине успешно развијене државе отпорнијим на глобалне безбедносне претње. **Циљ** ове студије јесте да опише и објасни факторе који граде мир и утичу на безбедност држава, као и, тамо где је то могуће, да идентификује оне факторе који су у том смислу доминантни. У раду су такође постављени и посебни циљеви: идентификовање најважнијих фактора и процена њиховог утицаја кроз поређење одабраних развијених и неразвијених земаља. **Теоријски и методолошки оквир**, заснован на Копенхашкој школи безбедносних студија, разликује пет сектора безбедности: војни, политички, економски, еколошки и друштвени. Копенхашка школа истиче квалитет живота као суштину концепта безбедности. Бузан тврди да „национална безбедност подразумева очување задовољавајућег живота за људе, који је усклађен са потребама и легитимним намерама других. Она укључује слободу од оружаних напада и притисака, слободу од унутрашње субверзије и слободу од ерозије политичких, економских и друштвених вредности, које чине суштину квалитета живота“ (Buzan 1991, 17). Очекује се да ће ово истраживање допринети бољем разумевању улоге коју фактори развоја играју у изградњи стабилних и безбедних држава.

Ова студија користи пет нивоа безбедности: индивидуални, друштвени, државни, регионални и глобални. Индивидуална безбедност постоји само ако је пропорционална слободи од претње.

Друштвена безбедност у овом смислу подразумева угрожавање потреба и интереса припадника одређене друштвене групе, што би довело до њихове асимилације или нестанка (Mišev 2025). Док национална безбедност обухвата безбедносну динамику која се одвија између држава и односи се на претњу територијалном интегритету и суверенитету држава, регионална безбедност подразумева групу држава чији су безбедносни интереси међусобно зависни и који не могу да се посматрају одвојено. Глобална безбедност обухвата сложене међународне односе који зависе од односа великих сила. Са глобалним проблемима расте и значај глобалне безбедности. Сваки од ових облика безбедности је посебан, било да укључује грађанске протесте и немире, нападе на државне границе, природне катастрофе које погађају део територије или пандемије великих размера које утичу на цео свет. Претње по безбедност могу да буду спољашње или унутрашње. Држава не може да се сматра угроженом уколико сваки грађанин не доживи страх од спољашње претње, а секуритизација одређеног питања или догађаја неретко служи томе да тај страх изазове (Mišev 2022).

Ослањајући се на секторски приступ Копенхашке школе безбедности, под-фактори који указују и на развој и на безбедност, као и на њихову међузависност, изведени су из војних, демократских, економских, еколошких и политичких фактора развоја. Фактори који се користе за мерење различитих карактеристика држава у овој студији, обухваћени су извештајем „Истраживање композитних индекса за мерење учинка земаља: 2008“, који је објавио Програм Уједињених нација за развој (Bandura 2008). Принцип селекције усмерен је на извештаје које је теоретски признала Копенхашка школа и који су усклађени са темом и циљевима истраживања. Други критеријум била је мерљивост, односно способност квантификовања ових фактора. Трећи критеријум била је трајност, што значи постојаност институција одговорних за мерење специфичних показатеља учинка државе. Коришћено је укупно 11 показатеља и извештаја:⁴

1. *Глобални индекс ватрене моћи* (GFP 2020; GFP 2025),
2. *Индекс економске слободе према Фондацији Херитиџ* (EFI 2020; EFI 2024),
3. *Индекс еколошких перформанси (EPI) Центра за животну средину, право и политику Универзитета Јејл*, (EPI 2020; EPI2024),

⁴ Већина институција доставља извештаје за претходну годину, док само *Global Firepower* објављује пројекције за наредну годину, што њихове извештаје чини најактуелнијим.

4. *Демократски индекс, Одељење часописа „Економист“ за прикупљање података* (Индекс демократије 2020; Индекс демократије 2024),
5. *Индекс крхких држава (FSI), Фонд за мир* (FSI 2020; FSI 2024),
6. *Светски индикатори управљања (WGI), Светска банка* (WGI 2020; WGI 2024).
7. *Извештај о људском развоју за 2020. годину, UNDP* (UNDP 2020; UNDP 2024),
8. *Најбоље земље света за образовни систем* (Ceoworld 2024);
9. *Глобални индекс здравствене безбедности* (GHS 2019; GHS 2024);
10. *IMD ранг листа светске дигиталне конкурентности* (WDC 2020; WDC 2024);
11. *Индекс стопе криминала по земљама* (Numbeo 2021; Numbeo 2024) *и Глобални индекс организованог криминала* (GOCI 2021; GOCI 2024).

Избор групе најразвијенијих и најбезбеднијих земаља

Преко испитивања глобалних безбедносних питања, мапирани су сви ризици и претње на сваком од нивоа безбедности, почев од индивидуалног до глобалног, заједно са њиховим утицајем на факторе развоја. Следећи корак је анализа, идентификација и квантификација најважнијих фактора развоја и њихова корелација са глобалним проблемима. Идентификацијом и анализом успешно развијених држава, добијају се фактори од кључног значаја за безбедност. Посебна фаза у процесу истраживања представља тестирање супротне претпоставке, односно да су најмање успешне државе уједно и најгоре рангиране према најважнијим факторима безбедности. Ово представља важан моменат, како би се показао двосмерни утицај који ови фактори имају на успешан или неуспешан развој државе (Мишев 2022). Кроз критички осврт на анализе војних, политичких, демократских, економских, еколошких, те извештаја о управљању и других извештаја, као и њихову примену како на успешно развијене, тако и на неразвијене државе, идентификоване факторе је потребно допунити у складу са истраживачким проблемом. Слабе тачке појединих извештаја указивале су на факторе развоја који нису узети у разматрање, чиме је дат посебан допринос истраживању. Ова фаза студије показује да се фактори безбедности и фактори развоја преклапају, преплићу и међусобно појачавају (Мишев 2022).

Када је реч о класификацији држава, коришћен је Парето модел (Pareto) или такозвани Парето принцип 80/20, који се заснива на концепту да постоји употребљива већина и витална мањина. На овај начин, од сто деведесет три (193) земље света, прво је одабрано двадесет процената (четрдесет земаља) које су највише рангиране по војној моћи, што је традиционално сматра темељем безбедности. Земље су потом додатно филтриране према економским, еколошким, демократским и политичким факторима, а потом анализирани кроз фактор управљања (контроле). За израчунавање одређених вредности (под-фактора) које се процењују и мере, извештаји користе и квантитативне и квалитативне методе. Како би се превазишао проблем адекватног поређења различитих нумеричких вредности, ови резултати су претворени у језичке варијабле. То је урађено путем класификовања вредности у одређене групе или рангове. У циљу прецизнијег прегледа рангова и позиција држава, рангови су сврстани у пет категорија: веома висок (ранг), висок, средњи, низак и веома низак. У просеку, свака од ових категорија обухвата двадесет до тридесет земаља (првих двадесет у датом рангу убраја се у категорију „веома високог ранга“, следећих двадесет у „висок ранг“, потом иде „низак ранг“ и на крају „веома низак“, док категорија „средњег“ ранга генерално обухвата тридесет или више земаља) (Mišev 2022). Међутим, и овде постоје одређена одступања, преваходно због броја држава које су укључене у извештаје. Иако у свету постоји приближно двеста земаља и територија, неки актери у међународним односима не дају податке (углавном земље у којима су дуготрајни сукоби ослабили или онеспособили државне институције), или због величине њихове територије и становништва, те стога нису укључени у извештаје. Одељење часописа Економист за прикупљање података (*The Economic Intelligence Unit*) не обухвата земље са мање од 500.000 становника, те зато анализира 165 земаља и 2 територије; Глобални индекс моћи анализира 140 земаља и територија; Херитиџ анализира 180; Фонд за мир 178, а Светска банка 214 (Mišev 2022). Много је лакше пратити квантификоване изразе (високо, веома високо, итд.) него бројеве у табелама. Штавише, због различитих нумеричких вредности, није могуће извршити поређење, на пример, резултата од 90 и резултат од 8,20, иако оба одговарају истом рангу (високо рангирана држава).

Табела 1 приказује резултате рангирања држава на претходно објашњен начин. Прва колона представља скалу (ранг) од највише до најниже рангиране државе, док остале колоне класификују земље према најважнијим факторима, пропорционално оцени и броју земаља укључених у анализу. На сваком нивоу (рангу) скале, у просеку се налази између двадесет и тридесет земаља, осим нешто строжег критеријума економског фактора, код којег се само шест земаља убраја у категорију

„веома висок“ (Табела 1) (Мишев 2022). Разлог лежи у томе што Економски индекс има шест нивоа мерења, односно рангирања, при чему само мали број земаља постиже оцену изнад осамдесет, те су тако дате земље класификоване као економски најразвијеније државе. Рангови су оптимизовани у пет категорија, због чега економски фактор укључује само мали број оних најразвијенијих. За одређивање ранга држава, у даљој анализи ће се користити скала од „веома ниског“ до „веома високог“, као што је назначено у Табели 1.

Табела 1: Процена фактора

РАНГОВИ	Војни фактор		Економски фактор		Еколошки фактор		Демократски фактор		Политички фактор		Фактор управљања	
ВЕОМА ВИСОК	0,0000-0,5000	Одличан 1-30	80-100	Слободан 1-6	80,0-100	Најбољи 1-20	8,00-10,00	Потпуна демократија 1-23	0,0-29,9	Веома одржив 161-178	90,00-100,00	Одличан 1-21
ВИСОК	0,5100-0,9900	Добар 31-60	70-79,9	Углавном слободан 7-37	45,3-79,9	Добар 21-80	6,00-7,99	Неуспешна 24-75	30,0-59,9	Одржив 117-160	70,00-90,00	Веома добар 22-63
СРЕДЊИ	1,0000-2,1500	Просечан 61-90	60-69,9	Умерено слободан 38-99	37,2-45,2	Средњи 81-120	4,00-5,99	Хибридна 76-110	60,0-79,9	Стабилан 54-116	50,00-70,00	Добар 64-105
НИЗАК	2,1600-3,9900	Слаб 91-120	50-59,9	Умерено није слободан 100-161	29,2-37,1	Лош 121-160	2,00-3,99	Ауторитарна 111-156	80,0-99,9	Забрињавајући 10-53	20,00-50,00	Лош 106-167
ВЕОМА НИЗАК	4,0000-23,5000	Веома слаб 121-140	0-49,9	Репресиван 162-180	00,0-29,1	Најгори 161-180	0,00-1,99	Тоталитарна 157-167	100,0-120,0	Упозоравајући 1-9	00,00-20,00	Веома лош 168-209

Извор: Мишев (Мишев 2022).

Развијене и неразвијене савремене државе

Пре свега, четрдесет земаља је одабрано према војном фактору уз коришћење Парето принципа, након чега је извршено њихово поређење на основу других фактора (како би се утврдило да ли су рангиране међу водећим земљама), односно на основу економских, еколошких, демократских и политичких фактора (Табела 2). Примећено је да су неке земље већ елиминисане на основу економских фактора, док су друге одсутне због демократских и политичких фактора. Одређени број земаља се константно појављује међу првих четрдесет у сваком извештају, односно према свим факторима који су били предмет анализе. Међутим, земље попут Новог Зеланда, Ирске, Исланда и Луксембурга, иако високо рангиране у свим извештајима, нису класификоване међу државама са значајном војном моћи, због чега нису укључене у прву колону (Табела 2). Слично томе, Сингапур, Хонг Конг и Нови Зеланд су највише рангирани

по питању економског фактора, који је најтешње повезан са војним фактором (будући да развијене економије обично имају велике војне буџете). С друге стране, према војном фактору, ове земље се не налазе међу првих четрдесет (Mišev 2022). Скуп фактора који су одабрани према Копенхашкој школи служи за креирање пресека анализе путем којег могу да се идентификују најразвијеније и најбезбедније државе света. Приликом прегледа Табеле 2, постаје очигледно да су одређене земље високо рангиране по свим факторима и да без обзира на то који се фактор разматра као први, резултат остаје исти. Ова конзистентност има једноставно математичко објашњење, јер представља пресек свих анализираних скупова (Mišev 2022).

Као што је приказано у Табели 2, избор обухвата три земље Северне Европе (Норвешку, Холандију и Шведску), једну централноевропску земљу (Швајцарску), једну северноамеричку (Канада) и Аустралију, која је и континент и део пацифичко-азијског региона. Занимљиво је да су све ове земље, изузев Швајцарске, релативно изоловане од остатка света и углавном су окружене отвореним морима или океанима. Важно је нагласити да сама војна моћ (као у случају земаља чланица НАТО-а или великих војних сила попут Русије, Кине и Сједињених Држава) или сам економски развој (као што се види у земљама Г7, ОЕЦД-а или БРИКС-а) не гарантује безбедност. Права безбедност се постиже само у оним државама које поседују добро развијене војне, економске, еколошке, политичке и друштвене факторе, ако се има у виду да безбедност постаје све сложенији концепт (Mišev 2022).

26	22	Тајван	11	4										
27	20	Украјина	134	/										
28	26	Алжир	169	164										
29	40	Јужна Африка	106	111										
30	44	Швајцарска	5	2										
31	38	Норвешка	28	10										
32	27	Шведска	22	19										
33	30	Грчка	100	113										
34	53	Чешка Република	23	24										
35	37	Мјанмар	141	167										
36	36	Холандија	14	11										
37	46	Колумбија	45	/										
38	32	Мексико	67	68										
39	51	Румунија	38	51										
40	49	Перу	51	49										
65	63	Србија	65	60		45	62		66	64		63	88	

Извор: Аутори

Специфичност земаља које су одабране у последњој колони Табеле 2, лежи у чињеници да су високо рангиране по свим факторима развоја, што указује на то да су усклађене са глобалним безбедносним претњама. Ове земље су стога безбедније и развијеније од других. Осим тога, упоредна анализа извештаја за 2020. и 2024/25. годину, показује да су одабране земље константно међу најбоље оцењенима, што их чини репрезентативним примерима дугорочног развоја и безбедности.

Када су у питању фактори развоја, оно што је заједничко за све ове земље, јесу високообразована радна снага, висок ниво запослености и низак одлив радне снаге. Загарантоване минималне зараде, регулисано радно време и права радника, представљају важну компоненту економске сигурности. Друштвена свест је оријентисана ка демократским принципима, а друштвена кохезија служи као кључни стуб друштвене стабилности. Још један значајан фактор јесте заштита животне средине, при чему су све анализиране земље су високо рангиране у овом погледу, као и у погледу безбедности хране и воде. Поврх тога, институционална стабилност, владавина права и независност судства, гарантују не само људска права и слободе, већ и економску и политичку стабилност. Системски развој, почев од културе, преко традиције и демократије до економије и политике, обезбедио је одрживи развој у свим сегментима друштва и државе, чиме се осигурава њихова укупна безбедност. Такође ваља напоменути да су све ове земље делимично или претежно

протестантске вере, што је у знатној мери обликовало Западни демократски систем, који карактерише културни плурализам, јачање индивидуалности, ослањање на образовање и стручну компетентност, достојанствен животни стандард и борбу против корупције.

Ово потврђују и Глобални показатељи управљања, који су сумирани у Табели 3 и који служе као додатни механизам контроле, заснован на претпоставци да ако је земља развијена, требало би да има и добар систем управљања. У овој табели, Србија је укључена у последњи ред у циљу поређења.

Табела 3: Индикатори глобалног управљања

Индикатори глобалног управљања 2020(214)	ПРОЦЕСИ ПРЕКО КОЈИХ СЕ ВЛАДА БИРА, НАДЗИРЕ И СМЕЊУЈЕ		СПОСОБНОСТ ВЛАДЕ ДА ФОРМУЛИШЕ И СПРОВОДИ ЗДРАВЕ ПОЛИТИКЕ		КАКО СЕ ГРАЂАНИ И ДРЖАВА ПРИДРЖАВАЈУ ИНСТИТУЦИЈА		
	Глас и одговорност	Политичка стабилност и одсуство насиља	Ефикасност рада владе	Регулаторни квалитет	Владавина права	Контрола корупције	
1	Норвешка	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо
2	Швајцарска	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо
3	Аустралија	Веома високо	Високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо
4	Канада	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо
5	Шведска	Веома високо	Високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо
6	Холандија	Веома високо	Високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо
	СРБИЈА	Средње	Ниско	Средње	Средње	Ниско	Ниско

Извор: Мишев (Mišev 2022)

Све земље су високо рангиране у погледу владавине права, што укључује независно судство, као и демократске изборне процесе који резултирају легитимитетом владе, што јој омогућава да формулише и спроводи националне политике на ефикасан и независан начин. Предуслов за стабилан развој лежи у легитимитету владе и владавини права. Имајући у виду да све анализирани земље имају високообразовану радну снагу, може се закључити да је образовање од

круцијалног значаја за развој свести о значају политике, војске, економије, животне средине и друштвене кохезије. Доступност јавних услуга, пре свега здравствене и социјалне заштите, уз субвенционисано високо образовање, умерену државну интервенцију у погледу економских токова и гаранцију владавине права и демократије, показује да су све ове земље засноване на социјалдемократском систему. Децентрализација, добро управљање, приступ образовању, демократска политичка култура, економски развој (низак јавни дуг, стабилан раст БДП-а, управљање ресурсима), развој модерних технологија и регионална стабилност, представљају кључне факторе за развој и безбедност земаља које су биле предмет ове анализе.

Развијене земље

На основу рангирања које је приказано у Табели 2, Норвешка, Холандија, Шведска, Швајцарска, Канада и Аустралија су идентификоване као најразвијеније земље.

Норвешка је рангирана као друга земља на свету, са највишим оценама у домену политичких и економских фактора, а посебно у погледу легитимитета владе, фрагментисане елите, људских права, ниског одлива радне снаге и економске једнакости. Ова земља има ефикасну јавну службу, укључујући снажан систем здравствене заштите. У комбинацији са економским развојем и културним и традиционалним вредностима, земља је укључена у такозвани Нордијски мировни систем (Нордијски модел сарадње), што објашњава њихов висок учинак у безбедносном смислу (Hagemann i Bramsen 2019).

Гледамо према факторима политичке стабилности, **Швајцарска** је рангирана као трећа земља у свету, са солидним политичким и економским резултатима, али је најбоље рангирана у погледу ризика од спољног мешања. Ова земља има четири званична језика (укључујући швајцарски немачки, француски, италијански и романшки), а процењује се да 22% становништва чине страни радници и привремене страни становници (WPR 2026). Као и скандинавске земље, Швајцарску карактерише високообразована радна снага, изузетно ниска незапосленост, стабилна валута, висок бруто домаћи производ (БДП) и ниска стопа инфлације.

Аустралија има одличну регулаторну ефикасност и отвореност тржишта, због чега је високо рангирана у погледу финансијских и монетарних слобода, слободе рада, слободне трговине, високе ефикасности правосуђа и интегритета владе. Висок степен политичког

учешћа међу Аустралијанцима и излазност бирача, углавном представљају законску обавезу, али и веома важну компоненту легитимитета владе.

Канада је високо рангирана по питању финансијске слободе и слободне трговине. Ова земља има још бољу позицију у погледу политичких фактора као што је владавина права, док се рангира веома високо по питању имовинског права и интегритета владе. Према *Глобалном индексу управљања*, Канада постиже високе резултате по питању ефикасности владе, владавине права и контроле корупције. Пуна запосленост, уместо издашне државне социјалне помоћи, била је кључ њеног економског просперитета.

Шведска је најбоље оцењена у погледу легитимитета владе, отпорности на економске падове, ниског одлива радне снаге, ефикасности јавних служби и људских права, док је на осмом месту по ризику од спољних интервенција. Ова земља има висок проценат високообразованих грађана, као и ефикасне здравствене службе. Довољно је рећи да је квалификована радна снага главна компаративна предност Шведске (Stephens 2001). Што се тиче Шведске, често се помиње спор око Оландских острва (1921), који је наведен као модел за решавање косовске кризе у Републици Србији. Мирно решавање спорова представља значајну компаративну предност и за Шведску и за Финску.

Што се тиче економије, **Холандија** одржава стабилно фискално стање захваљујући приходима од опорезивања, док постиже највише оцене у владавини права, посебно у погледу интегритета владе и имовинских права, као и инвестиционих слобода. Буџетски суфицит и умерен ниво спољног дуга одржавају стабилну економску путању која, заједно са владавином права, пружа економску сигурност грађанима. Као и у другим анализираним земљама, заштита људских права и слобода и демократски изборни процес обезбеђују високо поверење јавности у владу, због чега је Холандија високо рангирана у погледу интегритета и ефикасности рада владе. Свакако, регулаторни квалитет и борба против корупције такође заузимају значајно место у оквиру развоја ове земље.

Неразвијене земље

Ово поглавље бави се анализом најмање развијених земаља, при чему идентификује кључне факторе који доприносе њиховој нестабилности и објашњава разлоге због којих ове земље представљају највећи изазов за глобалну безбедност. „У деценијама експоненцијалног

раста и експлозије технолошких, економских и културних промена, капиталистичко друштво није успело да се позабави њиховим суштинским аспектима“ (Đorđević 2007, 23). Неразвијеним земљама и земљама у развоју недостаје квалификована образовна радна снага, првенствено због ограниченог приступа образовању, као и значајног одлива квалификоване радне снаге. Без образовања нема развоја, а самим тим ни средње класе, посебно ако је образовање резервисано само за уски круг политичке олигархије. Средња класа се може схватити као група која дели заједничке вредности или ставове и обично обухвата оне са одређеним распоном прихода, **што значи** да уживају животни стандард који је изнад нивоа сиромаштва, али испод нивоа богатства (Cashell 2007). За средњу класу, образовање је најбржи пут ка напредовању унутар друштвене хијерархије. Сходно томе, развој је углавном остао резервисан за Западне земље, док глобални сукоби настављају да се шире услед нарастајућих светских изазова, од еколошких катастрофа до тероризма. Како би се решила суштина истраживачког проблема, потребно је испитати и земље које су најниже рангиране према наведеним факторима. Које су области у којима су ове државе изузетно слабе, што их спречава да постигну оптималан развој и безбедност? Другим речима, да ли су исти фактори који покрећу успешан развој државе истовремено и фактори неразвијености, што може да доведе до дестабилизације и сукоба? Ове земље служе као „контролна група“ за ову студију. Развој концептуалног оквира је суштински алат за успостављање чврсте основе за студије безбедности, али захтева озбиљан и свеобухватан приступ истраживачком проблему. Стога су из анализираних извештаја издвојене и земље које су постигле најнижи резултат према факторима развоја, при чему се користи иста методологија која је примењена на развијене земље. Резултати су приказани у Табели 4.

Табела 4: Рангирање неразвијених земаља према војним, економским, демократским и политичким факторима.

Војна моћ		Глобални индекс ватрене моћи	Економска слобода		Фондација Херитиџ	Еколошки фактор		Еколошки показатељ	Демократски показатељ		Одељење часописа „Економист“ за прикупљање података	Индекс крхкости земље		Фонд за мир
2020	2025		2020	2025		2020	2024		2020	2024		2020	2024	
99	97	Ирска	5	3	Сомалија	/	/	Либерија	88	80	Централно Афричка Република	173	173	Централно Афричка Република
100	96	Словенија	51	44	Република Конго	125	128	Сијера Леоне	102	102	Лаос	116	108	Камерун
101	93	Камерун	144	121	Сијера Леоне	177	126	Мадагаскар	85	83	Камерун	168	160	Нигер
102	99	Летонија	31	20	Либерија	180	161	Гана	55	65	Република Конго	154	175	Република Конго
103	119	Нигер	136	128	Суринам	81	36	Мауританија	49	108	Нигер	160	161	Мозамбик
104	/	Обала Слоноваче	/	91	Мозамбик	135	132	Нигер	116	141	Камбоџа	124	124	Мауританија
105	98	Монголија	126	76	Централно Афричка Република	124	132	Монголија	127	53	Никарагва	117	119	
106	110	Гана	103	104	Либан	78	126	Непал	62	96	Мозамбик	152	154	
107	95	Камбоџа	112	106	Камерун	139	136	Камбоџа	92	123	Мауританија	146	145	
108	122	Боцвана	39	36	Непал	145	165	Камерун	124	136	Сијера Леоне	136	134	
109	92	Танзанија	88	86	Нигер	152	125	Мозамбик	141	113				
110	101	Хондурас	92	89	Лаос	130	178	Република Конго	124	156				
111	91	Јерменија	33	47	Монголија	147	143	лаос	155	160				
112	134	Молдова	86	90	Габон	76	44	Централно Афричка Република	165	164				
113	87	Парагвај	79	80	Никарагва	108	75	Никарагва	122	147				
114	131	Никарагва	114	122	Камбоџа	139	170							
115	78	Албанија	56	48	Мауританија	167	159							
116	89	Мозамбик	159	141	Гана	168	145							

117	113	Јужни Судан	/	/	Мадагаскар	174	173										
118	115	Либан	156	154	Намибија	104	99										
119	107	Естонија	9	8													
120	124	Доминиканска Република	94	58													
121	121	Република Конго	175	160													
122	126	Непал	138	130													
123	127	Црна Гора	90	83													
124	123	Мауританија	106	150													
125	130	Мадагаскар	98	97													
126	128	Ел Салвадор	89	117													
127	112	Северна Македонија	40	71													
128	116	Намибија	95	96													
129	143	Централно-афричка Република	158	168													
130	133	Габон	117	100													
131	106	Лаос	128	142													
132	136	Панама	54	52													
133	132	Босна и Херцеговина	81	67													
134	140	Сијера Леоне	167	163													
135	139	Суринам	162	161													
136	142	Сомалија	180	/													
137	138	Либериа	164	144													
138	145	Бутан	84	108													

Извор: Аутори

Као што је приказано у Табели 4, Парето принцип је примењен на сличан начин као и за развијене земље, с тим што је у овом случају последњих четрдесет земаља одабрано према Глобалном индексу моћи. Уз помоћ исте методе елиминације која је примењена на развијене земље, државе са најнижим рангом идентификоване су на основу економских, демократских и политичких фактора. Као додатни механизам контроле, неразвијене земље су анализиране и кроз индикаторе управљања Светске банке. Ваља напоменути да многим земљама које су погођене сукобима недостају успостављене институције које су у стању да обезбеде податке за различите врсте истраживања

које нуде анализирани извештаји, као у случајевима Сомалије или Јужног Судана, што их аутоматски искључује из студије случаја. Иако не може са сигурношћу да се тврди да су развијене земље у потпуности ослобођене од ускраћивања информација, често из разлога заштите и очувања националне безбедности, у неразвијеним земљама је то више питање институционалне слабости и недостатка образованог и квалификованог особља које је у стању да се темељно позабави специфичним областима развоја (Mišev 2022).

Ако погледамо Табелу 4, очигледно је да се земље са најнижим оценама претежно налазе у регионима у којима владају дугогодишњи сукоби: Централна Америка, Јужна Африка, Блиски исток, Јужна Азија, Југоисточна Азија, као и Југоисточна Европа (Северна Македонија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Албанија). Анализом економских, еколошких, демократских и политичких фактора стабилности, идентификоване су земље које су најгоре рангиране, а то је шест (6) земаља подсахарске Африке: Централноафричка Република, Камерун, Нигер, Конго, Мозамбик и Мауританија. Што се тиче регионалних фактора, Централноафричка Република, Конго и Камерун деле границе у Централној Африци, док су Нигер, који припада Западној Африци, и Мауританија у непосредној близини једна другој (Mišev 2022). Свих шест (6) земаља подсахарске Африке рангиране су међу последњих двадесет земаља по питању стабилности, демократије и економије. Посебно су вредни пажње фактори управљања, према којима ове земље добијају најниже оцене према свим показатељима, а посебно када је у питању политичка стабилност, ефикасност владе, владавина права и контрола корупције (Табела 5). Ови фактори указују на кључни значај изборних процеса као темеља за развој, што заузврат подржава добро управљање, ефикасну власт и владину права, што су све елементи који су изузетно слаби у неразвијеним земљама.

Табела 5: Индикатори глобалног управљања

Индикатори глобалног управљања 2020(214)		ПРОЦЕСИ ПРЕКО КОЈИХ СЕ ВЛАДА БИРА, НАДЗИРЕ И СМЕЊУЈЕ		СПОСОБНОСТ ВЛАДЕ ДА ФОРМУЛИШЕ И СПРОВОДИ ЗДРАВЕ ПОЛИТИКЕ		КАКО СЕ ГРАЂАНИ И ДРЖАВА ПРИДРЖАВАЈУ ИНСТИТУЦИЈА	
		Глас и одговорност	Политичка стабилност и одсуство насиља	Ефикасност рада владе	Регулатор квалитета	Владавина права	Контрола корупције
1	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско
2	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско
3	Ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Ниско	Ниско	Ниско
4	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско
5	Ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско
6	Ниско	Веома ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Веома ниско	Веома ниско

Извор: Мишев (Mišev 2022)

Као што је претходно наведено, подаци за Авганистан, Либију, Сомалију и Сирију нису доступни из других извештаја, али се може претпоставити да би ове земље биле рангиране чак и ниже од одабраних и анализираних неразвијених земаља. Анализа по земљама, као она која је урађена за најразвијеније државе, неће бити представљена, јер је јасно да је у овој „најмање развијеној“ групи земаља све супротно од онога што се примећује у развијеним земљама.

Заједничка карактеристика свих ових земаља јесте распрострањеност бројних пучева и устанака, нетранспарентних и недемократских избора који подривају легитимитет власти, као и корупције која је последица неефикасности државних институција, политизованих правосудних процеса и одсуства владавине права. Већина ових држава одржава присилни мир након дуготрајних сукоба. Иако се безбедност не постиже, манипулација страхом од рата и разарања чини главни темељ за опстанак власти. Ове земље су главни примери Галтунгове теорије структурног насиља које је уграђено у њихове институције и идеологије, као и теорије периферије и центра, како унутар држава, тако и на глобалном нивоу. Све ове земље карактерише висока друштвена поларизација, алармантан степен друштвене неједнакости, оскудица у

погледу ресурса, а посебно одсуство владавине права, укључујући грађанске слободе (Mišev 2022).

Следствено томе, не изненађује чињеница да ове земље имају низак животни стандард уз еколошке катастрофе, низак нивоом образовања и лош квалитет здравствених услуга. Већина становништва у овим државама бави се пољопривредом, племенским или номадским начином живота. Стопа незапослености је висока, а инфраструктура не испуњава ни минималне стандарде. Политизација и корупција унутар државног система поткопавају све демократске вредности и могућности за друштвени, политички и економски развој. У овим земљама цветају корупција и криминал и честе су мете терористичких организација и џихадиста који циљају на успостављање такозваних исламских држава. Занимљиво је да се најмилитантнији исламски покрети налазе управо тамо где су колонијалне силе најдуже остале, тј. Тамо где је страни утицај најдуже трајао и манифестовао се у својим најсуровијим облицима (Ђорђевић 2007). Не треба заборавити да су колонијалне силе које су окупирале ове земље углавном експлоатисале њихове природне ресурсе и третирали староседелачко становништво као робове. У том контексту, бивше колонијалне државе не могу да верују добрим намерама некадашњих окупатора, нити да прихвате њихове системе вредности. Ово објашњава зашто је демократију и либерализам тешко усвојити и интернализovati као универзално прихваћене принципе и вредности, иако укључују људска права и слободе. Спољне војне и финансијске интервенције (Уједињене нације, Међународни монетарни фонд, Европска унија) у овим државама представљају уобичајену појаву, али њихови резултати нису довољно видљиви (Mišev 2022). Штавише, историјски гледано, главни актери промена били су припадници средње класе, која је у овим земљама маргинализована готово до непостојања. Неизбежно је да средња класа буде носилац промена које прожимају све слојеве друштва. У недостатку богатства, њихов утицај произилази из образовања, чиме се образовање ставља у центар развоја и безбедности, чинећи га „фактором свих фактора“. Бесплатно образовање у развијеним земљама показало је не само корелацију између образовања и развоја, већ и између образовања и безбедности. У складу са постојећим претњама, правилно успостављање одговарајуће безбедносне културе уз истовремено и ефикасно безбедносно образовање, неопходни су за државу у њеним напорима да створи и одржи стабилно и безбедно окружење за своје грађане (Lupulescu 2022).

Поређење најважнијих фактора успешно развијених држава са неразвијеним државама

Поређење најважнијих фактора успешно развијених држава са неразвијеним државама, приказано је у Табели 6. Из ових фактора издвојени су под-фактори на основу којих су државе оцењиване, а резултати су одредили њихов ранг. Једини под-фактор у којем су развијене и неразвијене земље једнаке, јесте „демографски притисак“, иако је у развијеним земљама он резултат имиграције, док је у неразвијеним земљама последица стопе наталитета. Кроз факторску анализу, идентификовани су најважнији под-фактори који су додатно проширени новим.

Табела 6: Поређење најважнијих фактора између развијених и неразвијених земаља

Фактори	Подфактори	Норвешка	Швајцарска	Шведска	Канада	Аустралија	Холандија	ЦАР	Камарун	Нигер	ДР Конго	Мозамбик	Мауританија
РЕГИОНАЛНИ	Регионална стабилност	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Ниско	Средње	Веома ниско
ПОЛИТИЧКИ	Изборни процес и плурализам	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Интегритет и легитимитет владе	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома ниско	Ниско	Ниско	Веома ниско	Веома ниско	Ниско
	Ефикасност и функционалност владе	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома ниско	Веома ниско	Ниско	Веома ниско	Ниско	Ниско
	Јавна служба	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома ниско	Средње	Веома ниско	Средње	Веома ниско	Средњи
	Политичка култура	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома ниско	Средње	Средњи	Ниско	Средње	Ниско
	Фракционисане елите	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Високо	Веома ниско	Веома ниско	Веома ниско	Средње	Ниско	Веома ниско
	Страна интервенција	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско

ДРУШТВЕНИ	Владавина права	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	
	Образовање и здравствена заштита	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	
	Регулаторни квалитет	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	
	Људска права и слободе	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Имовински права	Високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Контрола корупције	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Спречавање криминала	Веома високо	Веома високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Веома високо	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
ЕКОНОМСКИ	Отпорност на економске падове	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Средње	Средње	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Средњи	Средњи	
	Економска неједнакост	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Фискално здравље	Високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Одлив мозга	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	ИКТ (информационо-комуникациона технологија)	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Спољни дуг	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
ВОЈНИ	Одбрамбени буџет	Веома високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Логистика	Високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
ЕКОЛОШКИ	Заштита животне средине	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско
	Демографски притисак	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Веома високо	Високо	Високо	Високо	Високо	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско	Ниско

Извор: Мишев (Mišev 2022)

Због текућих сукоба, било која врста хуманитарне и финансијске помоћи, коју није могуће контролисати и усмеравати на правилан начин,

није успела да постигне очекиване ефекте у slabим државама. Табела 6 показује да економско јачање, а пре свега отпорност на економске шокове и фискално здравље, по којима неке од ових држава достижу средње и високе рангове, није довело до развоја или безбедности. Исто важи и за политичке факторе, који су често условљени економским (Mišev 2022). Сама финансијска помоћ није довољна ако нема ко да је ефикасно спроведе, имајући у виду да је ниво образовања становништва низак. Спровођење друштвених, политичких, економских и еколошких реформи захтева високообразовану радну снагу (Mišev 2022). Из тога следи да би, уместо улагања искључиво у економске пројекте, сви капацитети били боље усмерени ка реформисању и промоцији значаја образовања као неопходног услова за развој и безбедност. Фактори развоја и безбедности се преклапају и јасно је да без развоја нема безбедности и обрнуто. Ово поређење помаже да се покаже да улагање у економски развој као посебан аспект глобализације, неће довести до брзог економског раста нити до безбедности неразвијених држава.

Очигледно је да бројни глобални проблеми највише погађају неразвијене државе. Они се крећу од сиромаштва, глади, образовања, болести и енергетике, до настанка и развоја тероризма. Политичке промене, као позитивна трансформација система, неопходна су компонента друштвеног развоја и напретка. До ненасилних промена долази тамо где постоји поверење у владу и институције и у њихово управљање државним системом. Сепаратистичке тенденције у slabим државама брзо покрећу грађанске немире и оружане сукобе (Централноафричка Република, Камерун), за разлику од развијених, стабилних земаља, у којима се промене дешавају кроз демократске процесе, пре свега референдуме (Брегзит, Оландска острва). Демократски успостављене и развијене институције представљају темељне стубове друштвеног поретка и државног система (Mišev 2022).

Када је реч о демократском фактору, најмање развијене земље добиле су најниже оцене управо у областима изборног процеса и плурализма, као и функционисања владе (Индекс демократије, 2020). Сходно томе, не изненађује то што су према ранг листи Светске банке ове земље такође најниже рангиране по питању ефикасности рада владе и политичке стабилности. Очигледно је да су неразвијене земље под огромним притиском глобалних претњи попут сиромаштва, недостатка образовања, болести, климатских промена и деградације животне средине, несташнице ресурса и енергије, недостатка демократије, тероризма и ратова. Ризик од умирања од заразних болести (ХИВ, туберкулоза, маларија, хепатитис и тропске болести) највећи је управо у овим регионима, тачније, у регионима Африке и Југоисточне Азије (СЗО 2019). Може се закључити да

постоји изразита међузависност између несташице, недовољног коришћења ресурса и енергије, сиромаштва и болести, што све заједно доводи до тероризма и сукоба. Насупрот томе, сукоби у овим регионима ометају развој демократије, економије, образовања и здравствене заштите. Укратко, они ометају и развој и безбедност.

С друге стране, неразвијене земље које су овде представљене, поседују одређене природне ресурсе (дијаманти, уранијум, природни гас, памук, кафа), за разлику од неких других афричких земаља, што би могло у значајној мери да допринесе њиховом економском развоју. Ово само указује на то да кључна препрека развоју лежи у владајућим елитама и доносиоцима политичких одлука који лоше управљају факторима развоја (Мишев 2022). Недостатак образовања такође ограничава капацитет управљања државом и њеним политичким, друштвеним и економским системима, што доводи до тога да се такве земље окрећу ауторитаризму и владавини силе, што додатно поткопава не само развој, већ и безбедност. Друштвена кохезија је остварива само у друштвима са ниском поларизацијом међу грађанима и снажном владавином права. Главни узроци супротне ситуације укључују нетранспарентне и неслободне изборе, висок степен корупције који подрива владавину права и демократију и следствену неефикасност јавних институција у обављању основних функција, укључујући осигуравање развоја и безбедности. Недостатак образовања, лош ниво здравствених услуга, контрола медија, ограничења основних слобода и права, као и неразвијена или неприступачна технологија, представљају највеће препреке развоју грађанске свести, јер су напори грађана често усмерени само на пуко преживљавање (Мишев 2022). Средња класа, која обично игра кључну улогу у одржавању друштвене стабилности, све је више стегнута између супротстављених идеолошких струја, док се економске неједнакости продубљују, а друштвена мобилност све више ограничава. Овај процес доприноси слабљењу друштвене кохезије и повећању осећаја неправде, чиме ствара плодне услове за политички радикализам и даљу фрагментацију друштва (Ѕмакић 2024). Како земље које су предмет ове анализе представљају регионе са актуелним сукобима, треба напоменути да, иако оружани сукоби генерално негативно утичу на образовне системе, овај однос није једносмеран. Образовање је на различите начине допринело и одиграло улогу у избијању оружаних сукоба. Међутим, баш као што образовање може да игра улогу у покретању сукоба, оно може и да допринесе и трансформацији оружаних сукоба, спречавању њиховог понављања и изградњи дугорочног мира (Дуриу 2009). Земље у развоју су одговорне за сопствени развој. Страна помоћ треба да се надовезује на националне

капацитете, ресурсе и иницијативе, а не да их замењује (OECD 1997). Ово постаје главни проблем у државама које карактеришу политизовани системи, широко распрострањена корупција и кршење људских и политичких права и слобода. У таквим околностима, развој економских фактора постаје немогућ, друштвена свест остаје на ниском нивоу, а политичка нестабилност обесхрабрује инвеститоре да ризикују свој капитал. Развој малих и средњих предузећа је недостижан са слабо образованом радном снагом, која се претежно бави пољопривредом и сточарством у регионима са ниском плодношћу земљишта и недостатком природних ресурса. Још једном постаје очигледно да сиромаштво, болести и недостатак образовања представљају кључне препреке сваком облику развоја, где очување традиције често надмашује напредак културне и политичке друштвене свести (Mišev 2022). Образовање је од кључног значаја за постизање ових циљева, будући да промовише учење, подстиче иновације, разноликост и критичко размишљање. Одрживи развој захтева обновљену посвећеност образовању као јавном подухвату који се прожима кроз све циљеве одрживог развоја (ЦОР). У крајњој линији, образовање игра трансформативну улогу у постизању безбедности људи (Vokova, 2023, 15). Одржива безбедност може да се постигне само када државе и њихове институције дају образовању приоритет. Учење покреће промене, промена покреће економски развој, развој омогућава политичку стабилност и осигурава националну безбедност (Mišev, Vajagić i Ignjatović 2025).

Постколонијални период обележила су значајна улагања међународне заједнице кроз донације усмерене на искорењивање сиромаштва, као и кредита и инвестиција које су намењене подстицају економског развоја ових земаља (Mišev 2022). Међутим, постизање оптималног развоја и високог нивоа безбедности остало је недостижно за ове државе, које су и даље обележене дуготрајним сукобима, ниским животним стандардом и дубоким друштвеним раслојавањем. Након деценија интензивне сарадње између афричких земаља и међународних донатора, систем међународне помоћи не само да је показао неефикасност, неефективност и неодрживост, већ је често производио и незадовољавајуће или чак контрапродуктивне исходе (Vidojević, 2016, 219). Економска неједнакост и друштвена поларизација нису ублажене, ни на националном ни на глобалном нивоу. Овај феномен не односи се искључиво на постколонијалне или такозване земље Трећег света, већ се протеже и на друге земље у развоју.

Узајамна повезаност образовања и безбедносних питања

Узимајући у обзир све горе наведено, било је неопходно проширити анализу како би се обухватили и образовни фактори. **Извештаји о индексу људског развоја за 2020. и 2024. годину** (*Извештај о људском развоју Програма УН за развој: Следећа граница – људски развој и антропоцен, 2020; Прекидање застоја: поновно осмишљавање сарадње у поларизованом свету, 2024*) представљају композитну меру просечног постигнућа у кључним димензијама људског развоја: дуг и здрав живот, образовање и пристојан животни стандард (УНДП, 2024). Поред извештаја УНДП, анализиран је и извештај „**Најбоље земље света за образовни систем**“. Овај извештај упоређује 93 земље у две кључне категорије: (1) **квалитет** и (2) **прилике/приступ**.

Према извештају УНДП-а, Централноафричка Република и Нигер заузимају последње место по питању људског развоја. Што се тиче под-фактора образовања, просечан број година школовања у овим земљама у приличној мери је алармантан и забрињавајући: у Нигеру деца проводе у просеку 2,1 годину у школи (2020), а само 1,3 године у 2024. години; у Мозамбику 3,5 године (2020. и 2024.); у Централноафричкој Републици 4,3 (2020.) односно 4 године (2024.); у Мауританији 4,7 (2020.) и 4,8 година (2024.); у Камеруну 6,3 године (2020. и 2024.); у Конгу 6,5 (2020.) и нешто више у 2024. години — 7,2 године (УНДП 2020; УНДП 2024). Ово указује на то да деца у већини случајева не завршавају ни основно образовање, за разлику од развијених земаља, у којима се просечно трајање школовања креће од 12 до 14 година. Штавише, у овим земљама постоји значајна разлика између дечака и девојчица у приступу образовању, при чему девојчице проводе отприлике упола мање година у школи него дечаки. На пример, у Нигеру девојчице похађају школу у просеку 1,4 године, док дечаки похађају школу 2,8 година; у Мозамбику – девојчице 2,7, а дечаки 4,5 године, и тако даље (UNDP 2020). Без образовања не може да постоји свест о променама које доноси индустријски и технолошки развој, посебно зато што глобалне трансформације у великој мери потичу са Запада, односно од агресора који су некада колонизовали ове земље. Као резултат тога, сиромашне нације се више ослањају на традицију, обичаје и културу, као и на пољопривреду и сточарство, односно на номадски и племенски начин живота, уместо да се фокусирају на учење, истраживање, развој и напредак (Mišev 2022).

С друге стране, скандинавске државе благостања имају препознатљив модел тржишта рада. Норвешку, Шведску, Финску и Данску карактеришу веома ниске стопе незапослености, једнаке могућности запошљавања за

мушкарце и жене и релативно висок ниво запослености у јавном здравству, образовању и социјалним службама. Норвешка има одличан образовни систем. Ова земља има двадесет јавних и три приватна универзитета. Више од деведесет процената студената похађа јавне високошколске установе, а приближно 37% Норвежана има диплому вишег или високог образовања. Шведска има највећу стопу писмености. Током прве половине 19. века била је сиромашна земља, али је почела да издваја значајна средства за образовање. До друге половине 19. века Шведска је већ имала једну од најбржих стопа економског раста у Европи (Šuković, 2013, 38). Глобални извештај ЕФА (Education For All – EFA/Образовање за све) о праћењу образовања (*EFA Global Monitoring Report 2013/14 – EFA*) показује да „повећање просечног образовног постигнућа земље за једну годину, повећава њен годишњи раст БДП-а по глави становника са 2% на 2,5%“ (UNESCO, 2014, 151). Висок почетни ниво писмености шведског становништва био је резултат специфичних верских, културних и политичких фактора који су обликовали период који је претходио индустријализацији земље (Madžar 2013). Карактеристична одлика све четири скандинавске земље јесте њихов практично бесплатан образовни систем, који је постао саставни део културе, па отуда долази и снажан отпор недавним покушајима проширења приватних високошколских установа (Cvetičanin 2013). Ово јасно указује на виталну улогу образовања у постизању кључних развојних фактора како у политици, тако и у економији. Слично скандинавским земљама, Швајцарску карактерише високообразована радна снага, изузетно ниска стопа незапослености, стабилна валута, висок бруто домаћи производ (БДП) и ниска инфлација.

Све земље које су биле предмет анализе, високо су рангиране према Индексу људског развоја, а нарочито Норвешка и Швајцарска. Овакво котирање одражава факторе који указују на квалитет живота, укључујући приходе, образовање, очекивани животни век и здравствене услуге. Према овом извештају, просечно трајање школовања је 12,6 година у Холандији, 12,7 у Шведској, 12,7 у Аустралији, 13,1 у Норвешкој и 13,9 у Швајцарској и Канади, што значи да у просеку сви грађани имају минимум средње образовање (UNDP 2024). Без права на квалитетан живот, обезбеђивање економских услова за породични живот и приступ образовању и здравственој заштити, не може бити ни индивидуалних слобода и права, нити безбедности за људе (Mišev 2022). Без адекватног образовања не може да буде технолошког или економског развоја, а самим тим ни побољшања квалитета живота. С друге стране, недостатак образовања, посебно високообразоване радне снаге, представља озбиљну претњу по развој, што показују примери неразвијених земаља.

Закључак

Ослањајући се на Копенхашку школу безбедносних студија, овај рад кроз анализу фактора показује да је економски развој повезан са безбедношћу, као и да је образовање примарни фактор који покреће и развој и безбедност. Иако се образовање у многим извештајима при мерењу различитих индикатора развоја често користи као под-фактор, јасно је да образовање заслужује много већу пажњу, те да га стога треба анализирати као „фактор свих фактора“, односно као примарни фактор од којег зависе сви остали.

Све развијене земље које су биле предмет анализе пружају бесплатно образовање, што се показало као предуслов за развој свих сектора, од економије до војске. Насупрот томе, сиромашне или неразвијене земље немају чак ни основне услове за живот, а камоли приступ здравственој заштити и бесплатном образовању. Целокупна међународна финансијска помоћ и подршка неразвијеним земљама углавном је била неефикасна, јер ниједна од ових земаља нема довољан број квалификованог и образованог особља за управљање економским, политичким (државним) и војним развојем. Највећа слабост ових земаља јесте одсуство средње класе, као кључних покретача економских, друштвених и политичких промена, а средња класа не може ни да постоји без образовања. Стратешки економски развој ослања се на квалитетно образовање, политичку културу, друштвене вредности и ефикасно управљање које усмерава и интегрише све наведене факторе.

Мали број образованих грађана не може у знатној мери да утиче на развој и свест већине, посебно у регионима са дугом традицијом недемократије, дубоко укореењеним верским вредностима и недостатком приступа основним условима за живот. Са напорима усмереним искључиво на пуко преживљавање, грађанима често недостаје свест о важности одрживог развоја, који обухвата грађанске слободе и права, као и развој економије, друштва и политике. Следствено томе, увођење модерних друштвених, политичких и економских вредности у ове земље остаје тежак задатак, будући да грађани не поседују потребна знања. Без јаке средње класе, кључни покретач друштвених промена и развоја остаје недостижан. Стога је улагање у образовање као основни приоритет, од кључног значаја за изградњу одрживих друштава и обезбеђивање сигурности. Даља истраживања образовних система у различитим земљама, укључујући и Србију, могу да понуде вредне увиде у ефикасне стратегије за изградњу капацитета и стабилности.

References

- Bandura, Romina. 2008. *A Survey of Composite Indices Measuring Country Performance: 2008 Update*. UNDP Office of Development Studies. https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1530880/mod_folder/content/0/UNDP_overview_SD%20indices.pdf
- Bokova, Irina. 2023. „Education and Human Security“. *CADMUS Journal* 5 (2). <https://cadmusjournal.org/node/1004>
- Buzan, Barry. 1991. “New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century”. *International Affairs* 67(3): 431-451.
- Cashell, Brian W. 2007. “Who Are the “Middle Class”?” CRS Report for Congress. *Congressional Research Servis*. <https://ecommons.cornell.edu/items/43fc5382-e15f-40cd-ad11-a39f5406e624/full>
- Ceoworld. 2024. “World’s Best Countries For Education System”, *Ceoworld magazine*. <https://ceoworld.biz/2024/04/02/countries-with-the-best-performing-education-systems-2024/>
- Cvetičanin, Neven. 2013. “Prosveta za privredu, obrazovanje za rad – o nužnosti uspostavljanja veze između sveta obrazovanja i sveta rada”. U: *Obrazovanje i razvoj*, uredili Vukotić i dr, 88-95. Beograd: Institut društvenih nauka i Centar za ekonomska istraživanja. http://www.idn.org.rs/biblioteka/Obrazovanje_i_razvoj.pdf.
- Democracy index. 2020. “Democracy Index 2020: In sickness and in health?”, *The Economist Intelligence Unit*. https://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=democracy2020
- Democracy index. 2024. “Democracy Index 2024: What’s wrong with representative democracy?”, *The Economist Intelligence Unit*. https://image.b.economist.com/lib/fe8d13727c61047f7c/m/1/609fbc8d-4724-440d-b827-2c7b7300353d.pdf?utm_campaign=MA00001514&utm_medium=email-owned&utm_source=eiu-marketing-cloud&RefID=&utm_term=20250924&utm_id=2078580&sfmc_id=00QWT00000A8rOe2AJ&utm_content=Democracy+Index+2024&id_mc=277155307
- Đorđević, Ivica. 2007. *Bezbednosna arhitektura u uslovima globalizacije*. Beograd: Fakultet bezbednosti,.
- Dupuy, Kendra. 2009. “Education that Builds Peace or Fuels Armed Conflict”. In: *Nordic Voices: Teaching and Researching Comparative and International Education in the Nordic Countries*, edited by H.B. Holmarsdottir and M.O’Dowd, 257–277. Leiden: Brill.
- [EFI] Index of Economic Freedom. 2020. *The Heritage Foundation*. https://www.heritage.org/index/pdf/2020/book/Index_2020.pdf

- [EFI] Index of Economic Freedom. 2024. *The Heritage Foundation*. https://static.heritage.org/index/pdf/2024/2024_indexofeconomicfreedom.pdf
- [EPI] Environmental Performance Index. 2020. *Environmental Performance Index (EPI)*. <https://epi.yale.edu/epi-results/2020/component/epi>
- [EPI] Environmental Performance Index. 2024. *Environmental Performance Index (EPI)*. <https://epi.yale.edu/measure/2024/epi>
- [EU] Council Conclusions on Security and Development. 2007. *Council of the European Union*, November 19-20 2007. https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/97157.pdf
- [FSI] Fragile States Index. 2020. "Annual Report". *The Fund for Peace*. <https://fragilestatesindex.org/2020/05/08/fragile-states-index-2020-annual-report/>.
- [FSI] Fragile States Index. 2024. "Annual Report". *The Fund for Peace*. <https://fragilestatesindex.org/global-data/>
- [GFP] Firepower index. 2020. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>
- [GFP] Firepower index. 2025. *Global Firepower*. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php>
- [GHS] The Global Health Security Index. 2019. *GHS index*. <https://www.ghsindex.org/>
- [GOCI] Global Organized Crime Index. 2021. *Global Initiative, OSCI index*. <https://ocindex.net/assets/downloads/global-ocindex-report.pdf>
- [GOCI] Global Organized Crime Index. 2024. *Global Initiative, OSCI index*. <https://ocindex.net/assets/downloads/2023/english/global-ocindex-report.pdf>
- Hagemann, Anine, and Isabel Bramsen. 2019. *New Nordic Peace, Nordic Peace and Conflict Resolution Efforts*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers. <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1302296/FULLTEXT01.pdf>
- Lupulescu, Georgiana-Daniela. 2022. „Security Education – the Main Tool for Strengthening the Security Culture“. *Land Forces Academy Review XXVII 3(107)*. <https://10.2478/raft-2022-0029>
- Madžar, Ljubomir. 2013. "Obrazovni sistem na tranzicionoj vetrometini – bespuća i mrtvouzice aktuelnih razvojnih alternativa". U: *Obrazovanje i razvoj*. uredili Vukotić i dr, 22-35. Beograd: Institut društvenih nauka i Centar za ekonomska istraživanja. http://www.idn.org.rs/biblioteka/Obrazovanje_i_razvoj.pdf.

- Majaski, Christina. 2019. "Developed Economy". *Investopedia*, February 11, 2026. <https://www.investopedia.com/terms/d/developed-economy.asp#axzz1legO8oIo>
- Mišev, Gordana. 2022. *Faktori uspešnog razvoja država i njihove implikacije na bezbednost*. Doktorska disertacija. Beograd: Fakultet bezbednosti, Univerzitet u Beogradu.
- Mišev, Gordana. 2025. *Security Policy in Contemporary Geopolitical Relations*. Belgrade: Faculty of Diplomacy and Security.
- Mišev Gordana, Marija Bajagić, and Jelena Ignjatović,. 2025. "Education, Development and Security – A Case Study of Scandinavia". In: *Transdisciplinarity of Security Studies and Practice, BINS 2025*, 77-90. Belgrade: Faculty of Diplomacy and Security.
- Ng, Charlotte. 2008. "The 'Developmental State' and Economic Development", *E-International Relations*, June 15, 2008. <https://www.e-ir.info/pdf/488>
- Numbeo. (2021). "Crime Index By country 2021". *Numbeo*. https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2021
- Numbeo. (2024). "Crime Index By country 2024". *Numbeo*. https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2024
- [OECD] Organisation for Economic Co-operation and Development. 1997. "DAC Guidelines On Conflict, Peace And Development Co-Operation 1997". *Development Assistance Committee*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/7C9EF6DDE0533021C1256C2F00392CF3-oecd-guide-1997.pdf>
- Stephens, John. D. 2001. "The Scandinavian Welfare States: Achievements, Crisis, and Prospects". In: *Welfare States In Transition National Adaptations in Global Economies* edited by G. Esping-Andersen, 32-65. London: SAGE Publications Ltd.
- Šmakić, Katarina. 2024. „Neophodnost redefinisanja pojma medijska pismenosti u vreme vladavine keptoloških alata“. *CM: Communication and Media* 19(2), 259–273. <https://doi.org/10.5937/cm19-45775>.
- Šuković, Danilo. 2013. "Ljudski kapital, ekonomski rast i nejednakosti". U: *Obrazovanje i razvoj*. uredili Vukotić i dr, 36-44. Beograd: Institut društvenih nauka i Centar za ekonomska istraživanja. http://www.idn.org.rs/biblioteka/Obrazovanje_i_razvoj.pdf.
- [UNDP] United Nations Development Programme. 2020. *Human Development Report 2020: The next frontier Human development and the Anthropocene*. United Nations Development Programme. <http://hdr.undp.org/en/2020-report>

- [UNDP] United Nations Development Programme. 2024. *Human Development Report: Breaking the gridlock Reimagining cooperation in a polarized world 2024*. United Nations Development Programme. <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf>
- [UNESCO] 2014. „*UNESCO education strategy 2014-2021*“, *UNESCO Digital Library*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231288>
- Vidojević, Jelena. 2016. *Efekti međunarodne pomoći za razvoj državama Podсахarske Afrike*. Doktorska disertacija. Beograd: Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Beogradu.
- [WHO] World Health Organisation. 2019. “The World health statistics 2019”, *World Health Organization*. <https://iris.who.int/server/api/core/bitstreams/cf0f0674-1fc2-4c53-9e1a-9086599ab367/content>
- [WGI] The Worldwide Governance Indicators. 2020. *World Bank*. <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>
- [WGI] The Worldwide Governance Indicators. 2024. *World Bank*. <https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators>
- [WDC] World Digital Competitiveness Ranking. 2020. *IMD*. <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness/>
- [WDC] World Digital Competitiveness Ranking. 2024. *IMD*. <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness-ranking/>
- [WPR] World Population Review. 2026. *Crime Rate By Country*. World Population Review. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/crime-rate-by-country>